

Адыгэ маж

№ 58 (20073)

2012-рэ илэс

БЭРЭСКЭЖЫЙ
МЭЛЫЛФЭГЪУМ и 4

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Сурэтэтыр А.Гусевым тырихыгъ.

ЗэIукIэгъухэр адыриIагъэх

Адыгеим и Лышхъхъу ТхьакIушынэ Аслъан Адыгэ Республикэм мылкъум епхыгъэ зэфыщытыкIэхэмкIэ и Комитет и Тхьаматэу Ирина Бочарниковам тыгъуасэ зэIукIэгъу дыриIагъ. Къэралыгъо мылкъур нахь шIогъэ ин къытэу гъэфедэгъэным ыкIи 2012-рэ илэс-сымкIэ приватизацием ехы-лIэгъэ республикэ законом зэхьокIыныгъэхэр фэшIы-гъэнхэм япхыгъэ Iофыгъохэм атегушыIагъэх.

ЗэIукIэгъум илэхъан сабы-ибэ зэрыс унагъохэм ыпкIэ хэ-мылхъу чIыгу Iаххэр ятыгъэн-хэм ыльэныкIокIэ законода-тельствэр гъэцэкIагъэ зэрэхъу-рэм иIоф хэплъагъэх. ТхьакIу-шынэ Аслъан зэрэхигъэунэ-фыкIыгъэмкIэ, республикэм ирайонхэм а IофшIэныр нахь ащыгъэлъэшыгъэн фæе.

— Мы илэссым ыкIэм нэс унэгъуи 120-м ехъум чIыгу Iаххэр къаратыштых, ау ар Мыекъопэ закьокIэ ары. Рес-публикэм имуниципальнэ обра-зование пстэуми ащ фэдэ унагъохъу арысхэр зэкIэ икIоу мы программэм къызылIуубы-тынхэ фæе, — хигъэунэфыкIыгъ ТхьакIушынэ Аслъан.

Гъэзетэу «Адыгэ мажэм» иредактор шхъаIэу Дэрбэ Ти-мур республикэм и Лышхъхъэ къыфиIотагъ гъэзетым иIоф-хэм язытет фэгъэхыгъэу. СМИ-м иIофыгъохэм ренэу ыналэ къызэратыригъэтырэм пае ТхьакIушынэ Аслъан зэрэ-фэразэр гъэзетым ипащэ хигъэунэфыкIыгъ, гонорар фон-дыр нахьыбэ шIыгъэным ехыылIэгъэ унашъу Адыгеим и Лышхъхъэ илэсэу икIыгъэм ышIыгъэм ишIуагъэкIэ журна-листхэм яхахъохэр нахьыбэ хъугъэх. Ау ащ дакIоу, нэмыкI гъэзетхэм ялбытыгъэмэ, редак-цием рекламэ зэрымIэм къы-хэкIэу гъэцэкIэжын Iоф-шIэнхъу гъэзетыр зычIэт унэм цызышIохыгъэн фæхэм апIу-хъащт мылкъумрэ материал-нэ-техникэ базэм игъэпытэнрэ анаIэ нахь къатырагъэтыгъэмэ дэгъугъэ. ТхьакIушынэ Аслъан а Iофыгъом изэшIохынкIэ IэпыIэгъу къафэхъунэу къы-гъэгугъагъ.

Адыгэ Республикэм и
Лышхъхъэ ипрес-
с-къулыкъу

Мыекъуапэ щызэхашщэшт

Адыгэ Республикэм и Лышхъхъу ТхьакIушынэ Ас-лъан Урысые Федерацием культурэмкIэ и Министе-рствэ игъэIорышIаплэу Пшызэ шъолыыр щылэм ипащэу Нина Асташкинам тыгъуасэ Iукагъ. АР-м и культу-рнэ кIэным иобъектхэр къэ-ухъумэгъэнхэм ыльэныкIокIэ УФ-м и законода-тельствэ бгъэфед-дэн зэрэплъэкIыштыр» зыфиIорэ семинар-зэхэсыгъо мэлылфэ-

хэр УФ-м культурэмкIэ и Мини-стерствэ игъэIорышIаплэу Пшы-зэ шъолыыр щылэмрэ АР-м куль-турнэ кIэныр къэухъумэгъэн-хэмкIэ ыкIи гъэфедэгъэнымкIэ игъэIорышIаплэу.

— Мэхъанэшхо зиIэ Iофтхъаб-зэу Адыгеим щыредгъэкIокIы-рэр бэдэд, ау культурнэ кIэным, саугъэтхэм якъэухъумэн фэгъэ-хыгъэу апэрэ зэрэщыкIоштыр, — къыIуагъ ТхьакIушынэ Ас-лъан. — Къэралыгъо ыкIи рес-публикэ мэхъанэ зиIэ саугъэтхэр Адыгеим бэу зэритхэр къыдэт-лыгътэзэ, ахэм ягъэцэкIэжын, яIыгъын пэлухъащт ахъшэр

гъум и 18 — 20-м Мыекъуапэ щызэхашщэшт. ПэшIорыгъэшъу зэрагъэнэфагъэмкIэ, ащ иIоф-шIэн хэлэжъэщтых УФ-м куль-турэмкIэ и Министерствэ, Къыб-лэ, Приволжскэ ыкIи Темыр-Кавказ федеральнэ шъолырхэм яIыкIохэр. Iофтхъабзэм изэхэ-щэнкIэ пшъэдэкIыжъ зыхышщ-

Нина Асташкинам пэублэм къызэриIуагъэмкIэ, УФ-м куль-турэмкIэ и Министерствэ уна-шъоу ышIыгъэм диштэу «Куль-турнэ кIэным иобъектхэр къэ-ухъумэгъэнхэм ыльэныкIокIэ УФ-м и законода-тельствэ бгъэфед-дэн зэрэплъэкIыштыр» зыфиIорэ семинар-зэхэсыгъо мэлылфэ-

афэтэтIупшы. Мыщ фэгъэзэгъэ гъэIорышIаплэм амалэу щылэм-кIэ IэпыIэгъу тыфэхъу.

Мыекъуапэ щыкIошт семинар-зэхэсыгъом мэхъанэшхо зэриIэр АР-м и Лышхъхъэ къыхигъэщы-зэ ар шэпхъэшIухэм адиштэу зэхэщыгъэным анаIэ зэрэтыра-гъэтыштыр, ащкIэ АР-м и Пра-вительствэ къытефэрэр зэкIэ зэригъэцэкIыштыр къыIуагъ.

Iофтхъабзэм икызылIухын фэгъэхыгъэ торжественнэ зэх-хэм хэлэжъэнхъу ыкIи къыщы-гушыIэнхъу зэхэцэкIохэм къы-рагъэблэгъагъэх АР-м и Лыш-хъу ТхьакIушынэ Аслъанрэ УФ-м культурэмкIэ иминистрэ игуадзэу Г. Ивлиевымрэ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

АДЫГЕИМ И ЛЫШХЪХЪЭ КЪЫФЭРАЗЭХ

АНО-у «Шъачэ-2014»-рэ зыфиIорэм изэхэцэкIо комитет и президентэу Дмитрий Черны-шенкэм Адыгэ Республикэм и Лышхъхъу ТхьакIушынэ Аслъан ыцIэкIэ рэзэныгъэ тхылъ къыгъэ-хыгъ. Ащ мырэуштыр къыщелэ:

«Лыгъэныгъэ зыфэтшIырэ Аслъан Кытэ ыкIор! АНО-у «Шъачэ — 2014»-рэ зыфиIорэм изэхэцэкIо комитет ыцIэкIэ лъэ-шъу тызэрэпфэразэр осэIо я ХХII-рэ Олимпийскэ кIымэфэ джэгунхъу ыкIи я XI-рэ Пар-алимпийскэ кIымэфэ джэгунхъу 2014-рэ илэссым къалэу Шъачэ щыкIоштыр зафагъэхъаырызэ, программэу «Культурная Олим-пиада «Сочи — 2014» зыфиIорэм къыдхэлъытагъэу музыкэм и Илэс фэгъэхыгъэ Iофтхъаб-

зэхэр Адыгэ Республикэм щызэхэжъэнхэмкIэ IэпыIэгъу зэрабгъэгъотыгъэм фэшI».

Адыгеим иофициальнэ Лы-кIорэ итворческэ коллективрэ «Урысыем и регионхэм я Мара-фон» зыфиIорэм хэлэжъэнхъу зэхэцэкIо комитетым игъоу зэ-рилъэгъугъэм дегъэштэгъэнымкIэ предложениеу къахыгъэм рес-публикэм и Лышхъхъэ хэплъэнэу щыт. 2012-рэ илэссым ия 3-рэ квартал Шъачэ Марафоныр щыкIонэу ары зэрэрахъухэрэр.

Мы Марафоным къыхиубыгъэу Урысыем и культу-рнэ кIэныр иджы-рэ искусствэрэ яIофыгъохэм афэгъэхыгъэ форум щыIэшт. Форумым дакIоу регион творчес-кэ коллективхэм концертхэр къа-тыштых.

Марафоным къыдилыгътэрэ Iофтхъабзэхэм Урысые Федера-цием и Правительствэ, Красно-дар краймрэ къалэу Шъачэрэ яадминистрациехэм, Урысые Федерацием культурэмкIэ и Ми-нистерствэ, урысые СМИ пэрыг-хэм, МОК-м и Дунэе гъусэгъу-хэм, «Шъачэ — 2014»-рэ зыфи-Iорэм и Лъэпкъ гъусэгъухэм яIыкIохэр ащыIэнхъу рахъухъ. Культурнэ Олимпиадэм иIыкIо-хэр джащ фэдэу Марафоным хэлэжъэщтых ыкIи ихъакIэщтых.

«Шъачэ — 2014»-рэ зыфи-Iорэм изэхэцэкIо комитет ипа-щэхэм джащ фэдэу мажэ къы-зэрагъэIуэгъэмкIэ, культурэ про-граммэу «Сочи Центр» зыфиIоу бэдзогъум и 20-м къышгъэ-жъагъэу шышхъэIум и 12-м нэс

Лондон щыкIоштыр Адыгеим итворческэ коллективхэр хэлэ-жъэнхэм иамал щыI. Зэхэщэ-цэкIохэм яшIошкIэ, Лондон щы-сэхэрэм, я ХХХ-рэ Олимпий-скэ гъэмэфэ джэгунхъу ыкIи я XIV-рэ Паралимпийскэ гъэмэфэ джэгунхъу 2012-рэ илэссым щыIэштхэм яхъакIэхэм Урысы-ем и культу-рэр ишэн-хабзэхэм-рэ нэIуасэ зафашын алъэкIыштыр.

Адыгэ Республикэм
и Лышхъхъэ
ипресс-къулыкъу

Адыгэ Республикэм и Лышхъхъэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ гухэкIышхо ащыхъоу фэтхъа-усыхэх Адыгэ Республикэм архитектурэмрэ къэлэгъэп-сынымрэкIэ и Комитет итхьаматэу Бакланова Ольгэ Иван ыпхъум янэ зэрэщымыIэжыым фэшI.

ГЪЭТХЭ ГУБГЪОР

Процент 60-м яшлушагъэх

Адыгеим мэкъу-мэщымкIэ и Министерствэ къызэритыгъэмкIэ, мэлылфэгъум и 3-м ехьулэу республикэм къыщагъэкIыгъэ бжыхъэс гектар мин 92,6-м фэдиз хъазырым щыщэу гектар мин 55-м ехъум яшлушагъэх, ар зэкIэ чIыгъэшлухэр зылэклагъэханхэ фаем ипроцент 60.

Тапэрэ илъэсхэм афэдэу анахьбэу губгъохэм арылгъыр бжыхъэ коцыр ары. Ащ гектар мин 65-м тIэклэ ехъоу рагъэуытыгъ, ар гъэрэкIо бжыхъэ коцэу

Iуахыжыгъагъэм нахь гектар мин 18-м фэдизкIэ нахь макI. Бжыхъэ коцэу районхэм зыщашлушIэгъэхэ процент пчъагъэр: Теуцожьыр — 90-рэ, Джаджэр — 75-рэ, Шэуджэныр — 65-рэ, Кошхьаблэр — 67-рэ, Красногвардейскэр ыкIи Тэхьутэмькыуаер — 47-рэ.

Хъэу гъэрэкIо бжыхъэ республикэм шапхыгъэр гектар мин 15,5-м фэдиз хъазыр, ащ щыщэу зэшлушагъэхэр гектар мин 11,5-рэ. Районхэм ащыщ-

хъэу бжыхъэ хъэм анахьбэу зыщашлушагъэхэр (процент пчъагъ): Шэуджэныр — 90-рэ, Теуцожьыр — 89-рэ, Джаджэр — 85-рэ, Кошхьаблэр — 71-рэ.

ГъэрэкIо республикэм рапсыр гектар мин 11,5-м фэдизмэ ащапхыгъагъ, ащ щыщэу зэшлушагъэхэр гектар миным тIэклэ кьеху нылэп. Ар къызыхэкIыгъэр кIымэфэ чыIэм рапс хъасэхэм зэрар ин зэрарыхыгъэр, ахэм анахьбэр зэрэкIодыгъэр ары.

ЛIЭХЪУСЭЖЪ
Хъаджэртбый.

Студентхэм яшлушIэ Iофтхьабз

Лъыр тыгъэным итхьамафэ Адыгеим щырагъэжъагъ. Адыгэ къэралыгъо университетым студентхэр ащ чанэу елэжъэх. Мэлылфэгъум и 2-м лъы зыщахычирэ станцием кIохи яшIоигъоныгъэкIэ ахэм лъыр атыгъ.

Къэлогъэн фае сымэджэщхэр лъы зэфэшхьаф пстэуми зэрарыкIэхэрэр. Ар зыщыклагъэхэм арагъэгъотыным фэшI нэбгырэ пчъагъэмэ мы мафэхэм лъыр атыгъ. Ахэм ахэтыгъэх Адыгэ къэралыгъо университетым студентхэр ыкIи иаспирантхэр.

— СтудентхэмкIэ тыгу къэки, лъыр зыщыклагъэхэм тишлуагъэ ядгъэкIы тишIоигъоу мы Iофтхьабзэм тыхэлажъэ. МэфитIум къыкIоцI нэбгырэ 80-мэ лъыр атынэу щыт. Ахэм ахэтых университетым Iофтхьабзхэрэри, щеджэхэрэри, — къыIуагъ АКЪУ-м иаспирантхэм я Союз ипашэу ШхъащэмькIо Рустам.

— Гузэжъогъу чыIплэ ифэгъэ цыфхэм тадеIэ тишIоигъу, — ело студентхэу ГъонэжыкIо Сэтэнэй.

— Неуц тапэ илгъыр тишIэрэп, зыгорэ къытэхьулэмэ, тэри тыфэщт къыддеIэнхэу. Джахэм узэгупшысэкIэ нафэ къыпфэху мыщ фэдэ шлушIэ Iофтхьабзхэм узэрахэлэжъэн фаер.

Лъы птыныр егъэзыгъэ Iофтхьабз ыкIи ащ къырыбгъэхъэнэу щытэп. Ар цыф пэпчэ ежэ ишIоигъоныгъэ хэлэу, зыгорэм ишлуагъэ ригъэкIышгъун, ищыIэныгъэ къыгъэнэжынын зэри-лэжыщтыр къыгурылэу лъэбкъу гъэнэфагъэ ышIын фае.

ТхьамыкIэгъо Iофтхьабз къызыфыкъокIыгъэ цыфым уишлуагъэ ебгъэкIымэ, неуц джащ фэдэ къабзэу ори ишлуагъэ къыуигъэкIыжынын зэрильэкIыштыр хэти зыщымыгъэгъупшэмэ нахьшлу.

КИАРЭ Фатим.
Сурэтыр Iэишынэ Аслъан тырихыгъ.

Адыгэ Республикэм хэгъэгъу кIоцI Iофтхьабз и Мини-

стерствэ къызэритыгъэмкIэ, гъэтхэпэм и 26-м къысегъэжъагъэу мэлылфэгъум и 1-м нэс республикэм бзэджэшIэгъи 101-рэ щызэрахьагъ. Ахэр бзылфыгъэм ебэныгъэхэу 2, цыфым шъобж хьылъэхэр тырашагъэхэу 2, хъункIэн бзэджэшIагъэхэу 4, машинэр рафыжъагъэхэу 3, тыгуагъэхэу 44-рэ, гъэпцIагъэ зыхэлэ бзэджэшIэгъи 5, нэмыкIэхэри. Законыр зыукъогъэ нэбгырэ 77-рэ правэухъумэкIо органхэм агъэунэфыгъ. БзэджэшIэгъэ Iофтхьабз зэхэ-фыгъэр процент 79-м шIокIыгъ.

БлэкIыгъэ тхьамафэм республикэм игъогухэм хъугъэшIэгъи 3 къатэхухьагъ, ахэм зи ахэкIодагъэп, ау нэбгыри 3-мэ шъобжхэр хахыгъэх. Ешлуагъэу рулым кIэрысхэу водител 62-рэ ГИБДД-м икьулыкьушIэхэм къауытыгъ.

Гъэтхэпэм и 26-м зэрахьэгъэ бзэджэшIагъэр Урысыем и МВД иотделуэ Мыекъопэ районым щыIэм икьулыкьушIэхэм псынклэу къызэлуахын алъэкIыгъ. Мыщ фэгъэхьыгъэ къэбар чыIплэ отделым идежурнэ часть Iэклигъэхьагъ къутирэу Красная Улька щыпсэурэ бзылфыгъэу илъэс 30 зыныбжыым. Ащ къызэрилуагъэмкIэ, зыныбжэ имыкьугъэ ипшъэшъжые тучаным къыкIыжыгъэ амыгъэунэфыгъэ бзэджэшIа горэ къытебани, сомэ 50 тырихыгъ.

Мы чыIплэм псынклэу къэсыгъэ Iофзэхэф купым зэхичгъэ Iофтхьабзхэм яшлуагъэкIэ, хъункIэн бзэджэшIагъэр зезыхьагъэр къауытыгъ. Ар мы псэуплэ дэдэм щыщ, илъэс

Сомэ 50 паче пщынэщт

67-рэ ыныбжэ. ЗыкIауытырэри, ышIагъэри ащ тэрэзэу фызэхэфыштыгъэп. Сыда Iомэ мэфэ заулэм къыкIоцI къаши-шIэжыи имыIу ешлуагъ. Ау нэужым ышIагъэм ар еуцолэжыгъ. Джырэ уахътэ уплэ-кIунхэр макIох.

Ны мылкъум къыкIэкIорэ ахьщэм ыльэныкьокIэ гъэпцIагъэ зыхэлэ бзэджэшIэгъэ пчъагъэ зэрэзэрахьагъэм епхыгъэ уголовнэ Iофым изэхэфын МВД-м иследственнэ гъэорышIаплэу АР-м щыIэм икьулыкьушIэхэр мээ заулэм къыкIоцI дэлэжъагъэх. Оперативнэ-лгъы-хон Iофтхьабзхэм язэфэхьыс-сыжхэм къызэрагъэлэгъуагъэмкIэ, 2010-рэ илъэсым имэ-лылфэгъу мазэ къысегъэжъагъэу итыгъэгъэзэ мазэ нэс ятIонэрэ сабий къызыфэхьугъэ унагъохэм къэралыгъом къа-фитIупшырэ ны мылкъум игъэ-федэн ыльэныкьокIэ бзэджэшIэ купым законодательствэр пчъа-гъэрэ ыукъуагъэу агъэунэфыгъ. Уголовнэ Iофыр том 53-рэ мэ-ху. БзэджэшIэхэр нэбгыри 5

хъуштыгъэх, зэрарэу унагъохэм къафахыгъэр сомэ миллион 21-м ехъу. Джырэ уахътэ уго-ловнэ Iофым изэхэфын ауахыгъ ыкIи бзэджэшIэ купыр зэра-гъэмысэрэр зэрытхэгъэ тхы-лъыр АР-м ипрокуратурэ Iэ-клагъэхьагъ.

Iэклиб къэралым къыкIыгъэ хьакIэхэм ятыгъогъэ бзэджа-шIэр гъэтхэпэм и 29-м Теуцожь районым къыщауытыгъ.

Мэфэ заулэклэ узэкIэлэбэ-жыымэ, мы бзэджэшIэ дэдэр Джэджэ районым ит тучан горэм чIэхьагъ ыкIи ар зие бзылфыгъэр кIэрахьомкIэ ыгъэшынэзэ, ахьщэу чIэлъыр къызIэклигъэхьан гухэлэ илагъ. Хъульфыгъэм итеплэ зыфэдэр полицием иотделхэу республи-кэм итхэм зэкIэмэ афагъэ-хыгъагъ ыкIи охътабэ темы-шIэу ар Теуцожь районым къы-щауытыгъ. ПравэухъумэкIо органхэм зэхачгъэ оператив-нэ-лгъыхон Iофтхьабзхэм яшлуагъэкIэ, мы хъульфыгъэм нэмыкI бзэджэшIагъэхэри зэрэ-зрихьагъэхэр къэнэфагъ.

2012-рэ илъэсым щылэ ма-зэм и 16-м Сербием къыкIыгъэ зэшхьэгъусэхэр зэрысыгъэхэ машинэм иапч хиути, паспор-тыр, мобилнэ телефоныр ыкIи евро 500 ытыгъугъагъ.

Мы бзэджэшIэгъитIур зэрэ-зрихьагъэм хъульфыгъэр еуцолэжыгъ, уплэжIунхэр макIох.

ГЪОМЛЭШХ Заурбэч Чэтибэ ыкьу

2012-рэ илъэсым гъэтхэпэм и 29-м илъэс 92-м итэу идунай ыхъожьыгъ Хэгъэгъу зэошхом иветеранэу, Берлин зыштэгъэ дзэкIолIхэм ащыщэу, боевой орденифти зышлуагъэ, подпол-ковникэу Гъомлэшх Заурбэч Чэтибэ ыкьом.

З. Ч. Гъомлэшхыр 1920-рэ илъэсым Теуцожь районым щыщ къуаджэу Нэчэрэзые къыщыхьугъ. Ащ дэт ублэпIэ еджапIэм ыуж Пэнэжыкьое гурыт еджапIэм чIахьы, 1938-рэ илъэсым къыухыгъ. А лъэхьаным гурыт еджапIэр къэ-зыухыгъэхэр кIэлэегъэджэ курсхэм аштэхэти, ублэпIэ еджапIэм щырагъэджэ фитхэу сэнэхьат къаратыштыгъэ. Ащ фэдэ курс кIэклэ Мыекъуапэ къыщиухи, кIэлэегъаджэу ячы-лэ илъэситIо Iофтхьабзэу, 1940-рэ илъэсым дзэм ашагъ. Грузием икьалэу Душети къу-лыкьур щыхыгъ. Связистхэм ахэтыгъ. Заурбэч Тбилиси дэт артиллерие училищым чIахьы, программэ гъэкIэжыгъэм тетэу рагъэджагъ, лейтенантэу къы-чатIупшыгъ.

Офицер ныбжьыкIэр Темыр-Кавказ фронтым ашагъ, стани-цэу Крымскэм (Краснодар край) нагъэсыгъ. Мы чыIплэм 1943-рэ илъэсым икIымафэ зэо хьылъэхэр щыкIуагъэх. Стани-цэм оборонэ пным щыIыгъыгъ. Ар пхыратхъунэу пшъэрылгъ зыфащыгъагъэр я 56-рэ Ар-миеу артиллеристэу Гъомлэ-шхыр зыхэтыгъэр ары. Нэмыщ-хэр станицэм дафыгъэх. Стани-цэу Гостагаевскэр, селоу Мол-давановскэр, поселкэхэу Ада-гум, Нижнебаканскэр, Верхне-баканскэр шхъафит зышIы-жыгъэхэм адыгэ кIалэр ахэ-тыгъ, медалэу «За боевые зас-луги» зыфиорэр къыфагъэ-шъошагъ.

Хэгъэгъу зэошхом иорденэу я II-рэ степень зилэр къызыф-ратыгъэр къалэу Калинин (джы Тверь) шхъафит зышIыжы-гъэхэм зэрахэтыгъэр ары. Мы орден дэдэм фэдэ къалэу Штег-рад (Германиер) зыштагъэхэм зэрахэтыгъэм паче къыфагъэ-шъошагъ 1945-рэ илъэсым. Къалэу Ржев шхъафит зы-шIыжыгъэхэм зэрахэтыгъэми

Жъогъо Плъыжыым иорден къыкIэкIуагъ. А орден дэдэм фэдэ ятIонэрэу къыратыгъ къа-лэхэу Шпандау ыкIи Потсдам зыштагъэхэм ягъусэу зэрэзуа-гъэм паче. 1985-рэ илъэсым фрон-товик пстэумэ Хэгъэгъу зэошхом иорден зафагъэшлуагъэм а I-рэ степень зилэр ыбгъэ къыхалъ-хьагъ. Ахэм афэшхьафэу от-ставкэм щыIэгъэ подполковни-кым илагъэх «За оборону Кав-каза», «За победу над Германи-ей» зыфиохэрэ ыкIи юбилей ме-далыбэ.

Хэгъэгъу зэошхом ыуж Заур-бэч дзэ къулыкьум илъэсипшIэ хэтыгъ. Дзэм къызыхэкIыжыым Мыекъопэ пивэшI заводым снабжениемкIэ иотдел Iофтхьаб-зыр зыригъэжъагъ, а IэнатIэм зэрэIутэ бухгалтерэу еджагъ. 1963 — 1975-рэ илъэсхэм пред-приятием бухгалтер шхъалэу Iутыгъ, специалист дэгъоу зы-кыгъэлэгъуагъ. Ар къыдалъы-ти, гъомылэпхьэшI предприяти-ехэм я Адыгэ хэку объединение бухгалтер шхъалэу агъакIуи, илъэситфым ехъурэ Iутыгъ. ЕтIанэ бухгалтер-ревизорыгъ. 1985-рэ илъэсым щегъэжъагъэу пенсием щыIагъ. Фронтовикым къыфагъэшъошагъ крайм ыкIи хэкум яапшгъэрэ органхэм я Щытху тхыт пчъагъэ.

Гъомлэшх Заурбэч адыгагъэу, цыфыгъэу ыкIи лгъыгъэу хэлъы-гъэхэр зышIэщтыгъэхэм ащы-гъупшэщтэп. Тхьэм джэнэт къырет.

Ветеранхэм я Адыгэ республикэ совет.

«ЦыхьэшIэгъу телефонным» Iофтхьабз

Адыгэ Республикэм хэгъэгъу кIоцI Iофтхьабз и Министерствэ «ицыхьэшIэгъу телефон» чэщи мафи Iофтхьабз зэри-шIэрэр тигъэзетеджэхэм джыри зэ агу къэтэгъэкIыжы.

Полицием иIофышIэхэр хэбзэнчэу зекIуагъэхэу, ахэм зако-ныр аукъуагъэу шъурихьылагъэмэ, бзэджэшIагъэ зэрахьагъэу е зыфагъэхьагъэрэу шъушыгуазэмэ, наркотик е шъон пытэ гъэбылтыгъэкIэ зыщылуагъэкIырэ чыIплэхэр шъошIэмэ, ащ дакIоу нэмыкI упчIэхэр шъуиIэхэмэ телефон номерэу (8772) 59-64-88-м шъукъытеон шъульэкIышты.

ШъунаIэ темшудз: сигналым ыуж такыкьырэ ныкьорэм къыкIоцI кашьулорэр телефонным тыритхэщт ыкIи шъуцIэрэ шъульэкъуацIэрэ шъэфэу къэнэжышты.

Арэу щытми, шъузгъэгумэкIырэ упчIэм иджэуап е къэба-рэу къэжъугъэнагъэм къырыкIуагъэм зашыжъугъэгъозжы-нэу шъуфаемэ, шъуцIэ, шъульэкъуацIэ, шъуятэ ыцIэ, шъузыщып-сэурэр къэжъугъэнэнхэ фаеу хъушты.

АР-м и МВД ипашэу, полицием иполковникэу Александр Ре-чицкэм «цыхьэшIэгъу телефонным» къытеохэрэм яупчIэхэр зэ-хэфыгъэхэ зэрэхьурэм ежэ ышхьэкIэ зыщыгъэгъозэщт, джэ-уапхэр къаритыжышты.

«Жъы зимылэм клэ илэп»

Зиакъыл джыри пытэу мыуцугъэ клэлэцыкълухэм шылэныгъэм еплъыкълэу фырылэ хъуштыр ны-ты закъохэр арэп зэпхыгъэр. Еджаплэу зыщеджэхэрэм шылэжьэрэ клэлэегъаджэхэм шлэныгъэу къаклэрахырэм, шэн-зекълуакълэу аралэегъулэрэм ар бэкклэ ялэытыгъ. Шылэныгъэр ыпэкклэ лэ-кълуатэ, зэхъоклыныгъэхэр къыздехых, пстэури дэгъу закъл пфэллоштыр, уутхындзын, узын фаеу къыхэкълэрэр бэ, ау клэлэцыкълухэм яакълылкълэ ащ фэдэ амал алэкълэлэп, алэагъурэр, зэхахырэр зэкклэ зыпкъыращэ. Дэгъумрэ дэимрэ зэхафы-шъоу гъэсэгъэнхэр клэлэегъаджэм ипшъэрэлы.

А пшъэрэлыр гуетыныгъэ хэлъу егъэцакклэ Джэдэжхэ-блэ гурыт еджаплэм икълэлэ-егъаджэу Бэрзэдэж Хъазрэт Байзэт ыкълэм. Хъазрэт тари-хымкълэ ыкълэ обществознани-емкълэ регъаджэх, исэнэхъаткълэ апшъэрэ категория зылэмэ ашыщ.

Джэдэжхэблэ гурыт еджа-плэм тызычлахьэм, клэлэегъа-джэм клэлэеджакълухэр къеуцо-кълыгъэхэу, коридорым итхэу тарихылаагъ. Ащ упчлэ горэ-хэр ратыштыгъэх, зэреупчлэ-хэрэм яджэуапхэр къафиуп-кълэпкълэз къаритыжыштыгъ. Гу зэрэлъыттагъэмкълэ, клэлэ-егъаджэм дэгущылэнхэр агу рехъыш ары къеуцокълыгъэхэу коридорым зыкълэдэтхэр. Уро-кым уахътэу шагъэкълуагъэр афимыкълуагъэу зыгъэдэллошъу-хэрэм ыуж итых. Ар Бэрзэдэж Хъазрэтэу къычлэкълыгъ.

— Цыфым шлэныгъэхэр лэкълэхъэм, клэлэцыкълухэр шлу ымылэгъэхэмэ, клэлэ-егъэдэж сэнэхъатым рымылэ-жэушъунэу къысшлэшлэ, — игупшысэхэм ташегъэгъуазэ Бэрзэдэж Хъазрэт.

Клэлэеджакълухэр къызэрэ-лэкълуагъэмкълэ шъхэкклэфэ-ныгъэ зэрэзэфашлэрэр, бгъуи-тлэми азыфагу гуфэбэныгъэ зэрилыр къыдгурылуагъ. Ащ фэдэ зэфыштыкълэ зылэхэм шлэныгъэу аритыхэрэр дэгъоу апкъырыхъашт.

— Тарихымкълэ зэредгъэ-джэштхэ сыхъат пчъагъэу къы-татырэм лъэшэу къышагъэ-кълэ, тхылхэм адэт матери-алхэр агъэкклэкълыгъэх. Хэгъэу зэошхом фэгъэхыгъэу адэтыр макълэ хъугъэ. Ащ фэдиз цыф зыхэкълэдагъэм, шъхъафитны-гъэмрэ текълэныгъэмрэ якълэ-дэхын апсэ фэзытыгъэхэм теурыкълу уакълэтегушылэкклэ икълуштыгъ? Икълуштыгъ. Арын фае ветеранхэм мыхъо-мы-шлэу къахъулэхэрэр зэпхыгъэ-ри, — елэ клэлэегъаджэм. —

Еджэныр имыкълэсэу ныбжы-кълэхэм ахэтыр нахъыбэ хъугъэ. Заом къелыжыгъэ тхъамы-кълэхэу зыгъашлэ гъунэм нэсы-гъэхэм ябэных, ахъунклэх, пклантлэрэ лъыркклэ къалэжы-гъэ орденхэр атырахых. Ащ фэдэ къалэагъужыныр егъа-шлэм ашлэныеп ветеранхэм. А ныбжыкълэхэу ахэм ябэных-рэм ашлэрэп шъхъафитныгъэм уасэу лъатыгъэр зыфэдиизыр. Зэкклэри мылкъукклэ ашы зыщы-хъугъэ лъэхъаным тарихым-кълэ икълун шлэныгъэ алэкълэагъа-хэрэп, жъы зимылэм клэ зэри-мылэр агурагъалорэп.

Сэ езгъаджэхэрэм ветеран-хэм афэгъэхыгъэу шэн дэй-хэр къазэрэхэмыфэшттым си-цыхъэ телъ. Сыда зыпкклэ уиуж, уитарихъ бгъэлэплэхэ зэрэфаер агурысэгъало. Заом епхыгъэ саугъэтэу Теуцожэ районым итхэр ясэгъэлэагъу, ахэр зыкълэагъуцугъэр къафэсэ-луатэ.

Адыгэ лъэпкъым итарихъ аригъашлэ зыхъукклэ, Бэрзэдэж Хъазрэт лэуытыплэ зэфэшъаф-хэр къызыфэгъэфедэх. Хъот-кълэ Самир ыгъэхъазырыр тхыгъэхэу «Адыгэ макълэм» кыхыхэрэр, мамлюкмэ яхы-лаагъэхэр, адыгэмэ Египет те-тыгъор зэрэшаыгъыгъэр — ахэр зэкклэ клэлэеджакълэмэ ашлэ-гъэшлэгъоных. Аригъашлэрэм язэфэхысыжыгъэу зэнэкълэу-хэр афызэхэхэ, республикэ олимпиадэхэм ахэгъэлажыжэ. Зэнэкълэу хэгъэуэфыкълэ-рэ члэплэхэр ащаубытых, шлу-хъафтыныхэр къафагъэшъуа-шэх. Ригъаджэхэрэм музейхэр къарегъэкълухэх, ахэм аща-лэагъуагъэр етлэнэ къалотэжы, зэхафыжы, зэфахысыжы. Тарихыр лъэпкъым ылъапс, хэти ылъапсэ ышлэн фае, ар Бэрзэдэж Хъазрэт ригъаджэхэ-рэм дэгъоу агурегъало.

ХЪАРЭХЪУ Мурат.
Сурэтым итыр: Бэрзэдэж Хъазрэт.

ПЕНСИЕХЭМКЛЭ ФОНДЫМ ШЪУЩЕГЪЭГЪУАЗЭ

Ны (унэгъо) мылкъур агъэзе-клон фитхэу зэрагъэпсыгъэр уна-гъом мылкъу лэпылэгъу етыгъэ-ным ишэпхъэшлэу ыкълэ тыхэгъэ-гу шыпсэхэрэм ар ящылэгъэ шъыпкъэу шыт. Ащ унагъом мылкъу ыкълэ социальнэ амалэу илэхэм ахэгъахъо.

Номерэу 256-ФЗ зытет Феде-ральнэ законэу «Клэлэцыкълэу зылэ унагъохэм къэралыгъо лэпылэгъу ятыгъэнымкълэ хэгъэхъожэ лэфы-гъохэу зехъэгъэн фаехэм яхы-лаагъ» зыфиорэр тиреспубликэ гъэцэкклэжыгъэ зэрэщыхъурэр статистикэм ипчъагъэхэм нафэ къашлэ. Гушылэм пае, 2007-рэ илэсым къышыублагъэу 2012-рэ илэсым игъэтхэпэ и 1-м нэсы-рэ палээм къызэригъэлаагъорэм-кълэ, ны (унэгъо) мылкъум ехы-лэгъэ къэралыгъо сертификат республикэм шыпсэхэр унэгъо 13814-м аратыгъ. Ар ятлонэрэ ыкълэ ащ къыкълэлыкълорэ сабыл къызыфэхъуагъэхэм япроцент 84,9-рэ мэхъу. Теубытагъэ хэлъу къэллон плэкълышт УФ-м исубъ-ектхэми региональнэ ны (унэгъо) мылкъу ащыгъэуагъэхэм ищысэшлэу ыкълэ ителхъэплэ пы-тэу федеральнэ ны (унэгъо) мылкъур зэрэхъуагъэр. Тиреспубликэ 2012-рэ илэсым ищылэ мазэ и 1-м къышыублагъэу региональнэ ны (унэгъо) мылкъур шагъэфедэ. Клэлабэ зылэ унагъоу ящэнэрэ ыкълэ ащ къыкълэлыкълорэ сабыл къызыфэхъуагъэм (зыплуштэу алы-зыхыгъэм) 2012-рэ илэсым ищылэ мазэ и 1-м къышыублагъэу республикэ бюджетым къыхэкълэ-рэ сомэ мин 50 ратышт, сабын-бэ зылэ ащ фэдэ унагъом ыпэкклэ а фитыныгъэр ымыгъэфедэгъа-гъэмэ.

Арэу шытми, номерэу 256-ФЗ зытет Федеральнэ законыр агъэ-цэкклэжыгъэ, ПФР-м иреспубликэ Къутамэ илофышлэхэр ны (унэгъо) мылкъур къахыгъэным фэшл агъэфедэрэ хъоршэрыгъэ зыхэлэ зэкълэзэкклэ шылкълэхэм арихы-лаагъэх. Пенсиехэмкълэ фондм илофышлэхэм ащ фэдэ зекълуакълэ-хэм псынклэу аналэ атырадагъэ ыкълэ республикэм иправухъумэ-кълэ органхэр лэпылэгъу зэрашы-гъэхэм ишлуагъэкклэ зэкълэзакълэ-хэм ягъогупэ пабзыкълыгъ, бюджет мылкъоу сомэ миллион 31,9-рэ къагъэнэжыны алэкълыгъ. Зэкълэ-закълэхэм агъэфедэштыгъэ шлы-кълэхэми ягуагъу къэтшын.

Шымылэ унэр къащэфыгъэу къэгъэлэ- гъогъэныр

2010-рэ илэсым илонегъо ыкълэхэм адэжэ зычлэсыштхэр къэ-щэфыгъэнхэм ехыллэгъэ уна-шъохэм япрокълэу ПФР-м ичлэ-плэ орган къырахыла-гъэхэр ауплэкълухэхэ, ПФР-м

Унагъомкълэ зигъо дэдэ лэпылэгъу

иреспубликэ Къутамэ социальнэ тынхэмкълэ иотдел ипащэ сертифи-кат зилэхэм ятхылхэм къащэ-фынхэу къащэгъэлэагъогъэ унэ-хэм адресэу ялэхэм джэнджэ-шыгъэ афырилэ хъуагъэ. Яунэе мылкъу къэралыгъом зэрэагъэ-тхыгъэм фэгъэхыгъэ тхылхэм къышилорэ адресхэр къыкълухэхэи зепулэкълухэм, нафэ къэхъуагъ а адресхэм унэ зэрэтемытыр. Хэб-зэнчъэгъэ зекълуакълэу агъэфедатгъэр къэзыгъэуагъэу зылэкълышт орган-хэм ПФР-м и Къутамэ псынклэу къэбар алыгъэлэсыгъ, шэн-щэ-фын лэуфыр къагъэуагъэ.

Джащ тетэу унэ амалэу ялэхэр нахъышлу шлыгъэнхэм фэшл ны (унэгъо) мылкъур зыгъэфедэ зы-шлоигъоу заявление къэзытыгъэ нэбгырэ 33-м яшлоигъоныгъэ афа-гъэцэкклэагъэп, щымылэхэ унэхэр къащэфыгъэхэу тхылхэр зэрагъэ-псыгъагъэхэм къыпкъырыкълыхэхэ. Ащ ишлуагъэкклэ бюджет ахъшэу сомэ миллион 10,7-рэ къагъэнэ-жыгъэ.

Унэм шыщ лахъ къащэфыгъэу гъэпсыгъэныр

Ялахылахэм, янэлуасэхэм, нэ-мыкълэхэм зычлэсэхэ унэм шыщ лэхъ къащэащэфыгъэу, нэмыкълэу къэл-лон хъумэ, нэпцлыгъэ хэлъу къа-гъэлаагъогъэ, ны (унэгъо) мылкъур) къалахыным пэхъэх. А шлы-кълэр къызадэхъукклэ, «ыщэгъэ унэм» бысымыр къычлэнэжы, сертифи-кат зилэм ны (унэгъо) мылкъум телытэгъэ ахъшэр къызлэкълэа-хъэ. Мыщ дэжымы икълэлэхэм зы-члэсыштхэ унэр яунаеу алуагъэ-рэрэп, сыда плэмэ унэм шыщ лэхъ клэлэхэм алуагъэныу тхылхэм-кълэ агъэпсырэр а пшъэрэлыр гъэцэкклэжыгъэным лъыплгъэрэ орган шылэу законом ыгъэнафэ-рэпыш.

Сертификат зилэхэм макълэ нахъ мыхъоу (зы нэбгырэм те-лытагъэр квадратнэ метри 9-м шломыкълэу) унэм шыщ лэхъ яунаеу къащэфыгъэу къагъэлэа-гъо. Мы шлыкълэр зэрагъэфедат-гъэм фэшл ны (унэгъо) мылкъур гъэцэкклэжыгъэным ехыллэгъэ лэлу тхыл 39-рэ ПФР-м иорган-хэм зэкълэагъэкълэжыгъ, атыгъун алэкълыштыгъэу бюджетым къыхэ-

кълэрэ сомэ миллион 12,7-рэ къа-гъэнэжыгъэ.

Джыри зы зэкълэзэкклэ шылкълэ — жъы хъуагъэ унэр къэщэфыгъэныр (щэжыгъэныр)

Риэлторхэм коммерческэ орга-низациехэм луагъэ адашлэу, ны (унэгъо) мылкъум ехыллэгъэ сертификат зилэхэу ащ телытэгъэ ахъшэр лэрылхъэу къахызыхы зышлоигъохэр къагъотых. Ахъшэр лэрылхъэу къахыгъэнымкълэ ным луагъэ дашлэу, республи-кэм ишлолыр шылхыгъэу ри-элторым пыутэу, нахъыбэмкълэ учлэсыным темыгъэпсыхъагъэу унэ къэгъоты, шэн-щэфыным ехыллэгъэ ззэгъыныгъэ бысы-мым дешы. Мыщ дэжымы бысы-мым ахъшэр лэкълэхэрэп. Серти-фикат зилэ ным ичыхъэшлэгъоу гъэпсыгъэу, риэлторым ны (унэгъо) мылкъур гъэцэкклэжыгъэным ехыллэгъэ тхылхэр ПФР-м иорганхэм зэхашагъэх. Унэр къэщэфыгъэ-ным фэшл члэфэ къызылхыгъэ фэдэу къыгъэлэагъогъэ фирмэм ирасчетнэ счет ПФР-м ахъшэр зыригъахъэкклэ, зэкълэзэн лэуфым хэлэагъэхэм ар зэфагошъыжы. Мыщ дэжымы сертификатыр зиет ны (унэгъо) мылкъум ипроцент 30 нахъыбэ лүклэрэп, адрэ зэкълэзакълэхэм яклэджыбэ ехъэ.

Сертификат зилэхэм къащэфы-нэу къагъэлэагъогъэ унэр учлэ-сын плэкълыным зэрэдиштэрэр зы-уплэкълэрэ комиссиехэр ПФР-м иорганхэм зэхашагъэх. Ахэм ашлы-гъэ уплэкълунхэм къызэрагъэлэ-гъуагъэмкълэ, зэхэтэкълэным нэсы-гъэхэу, учлэсыным димыштэхэу къащэфынэу къагъэлэагъогъэ унэ 29-рэ къыхагъэшыгъ, ны (унэгъо) мылкъур агъэфедэзэ ахэм яхы-лэгъэ шэн-щэфын ззэгъыныгъэ зэдашын амылэкълэныу агъэ-псыгъ. Ащ ишлуагъэкклэ ны (унэгъо) мылкъум телытэгъэ сомэ миллион 9,5-рэ ПФР-м иорган-хэм къагъэнэжыгъэ.

Ны (унэгъо) мылкъум игъэ-федэн епхыгъэ къыныгъуабэмэ УФ-м и ПФР-р и Адыгэ республи-кэ Къутамэ, джащ фэдэ нэмыкълэ къутамэхэмкълэ, зэрарихыла-гъэр, ны мылкъум игъэфедэн шы-кълэагъэу илэхэр зэкълэзакълэхэм къызэрэзыфагъэфедэхэрэ къы-дилытэгъэ, номерэу 256-ФЗ зы-тет Федеральнэ законом игъэцэ-кълэжыным ехыллэгъэ норматив акт-хэм зэхъоклыныгъэхэр афэшлы-гъэнхэм ехыллэгъэ предложение-хэр ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ ыгъэхъазырыгъэх. Бюд-жет мылкъур къэухъумэгъэным-кълэ ыкълэ клэлабэ зылэ унагъохэм къэралыгъом фэтэр лэпылэгъур шлуагъэ къытэу гъэфедэгъэнымкълэ а предложениехэм шлуагъэ къа-тыным тышэгъуагъэ.

**ПФР-м и Адыгэ республикэ
Къутамэ ипрес-къулыкълэу.**

НЭБГЫРЭ МИЛЛИОН 300-МЭ ТАШІЭЩТ

ІэкІыб хэгъэгъухэм ащыпсэурэ тилгэпкэгъухэм зыхыныгъэу адытІэхэм ауэсырэ илгъэхэм нахъ заушомбгъоу рагъэжыагъ. Нахъыбэрэ цІыфхэр зэхэхъх, лгъэпкэ фестивалхэм зэдыхэлэжыагъ, ныбжыкІэхэм нэмыкІ къралыгъо кыкІыгъэхэр адыгэ унагъоухэм арсых.

Зыхыныгъэ пстэумэ анахъ ІэшІэхыр ыкІи псын-кІэр кърары (информациер) ары. Интернет-сайтхэр кызыфагъэфедэхъ, мары тэ тигъэзет кы-хуитырэ статьяхэм ІэкІыб къралыгъоухэм арыс адыгэхэр ядгъэснху амал яІэ хуэгъ. Ащ нахъ зэ-пэблагъэ тызэршІырэ гъэнэфагъэ.

НахъышІоу тызэршІыныкІэ тигъэзет джыри зы лгъэжыушІу ышІыгъ — Търкуем, Сирием, Йор-данием, Израиль, Иран, Ирак, Йемен, Ливием арыс адыгэху адыгабзэ зымышІэхэрми джы Адыгэ Рес-публикэм цыгъурэ-цышІэхэрр ашІэхэм пае кър-бархэр арапыбзэкІэ зэдэкІыгъэху Интернетым регъахъ. Зэзгыныгъэ шІыкІэм тетэу титхыгъэ-хэр арапыбзэм рилгъанху къедгъэблэгъагъ Сири-ем 1992-рэ илгъэс нэс цыпсэуэгъу, джы кълэу Мые-кълэу дэс ІсІыам (Гъонэжыкыо) Махыр. Ащ тхъа-мафэ кърэ кърбар зэфгъагъафхэр арапыбзэкІэ зэдэкІыгъэху Интернетым регъахъ.

Махыр Іофым зыфегъагъэр мазэ нахъ хуэгъэп, а уахътэм тилгэпкэгъухэм аригъэшІэгъэ кър-бархэм ащыщых културэм ІофышІэхэм ягъ-хъагъэхэр, Сирием цыкІорэ заом хэфгъэ тилгэпкэгъухэм ІэпыІэгъу ягъэгъотыгъэным фшІ республикэм цызэрэхэр Іофыгъохэр, шІыныгъэлэжыу Унэрэкъо Мирэ, ювелирзу Еутых Асе афгъэгъыгъэ тхыгъэхэр.

Шыпкър пІоцтмэ, адыгэхэм яцыІэкІэ-псэукІэ тилгэпкэгъухэм ИнтернеткІэ аІэклахъ зэрэхуэгъэм лгъанзихо иІ. Ащ

кыицигъаІэрэп нэбгырэ миллион 300 фэдиз ху-рр арабху къралыгъо зэфгъагъафхэм арысхэм адыгэхэм ягугъу зэрзэхыхыщтым, якърбархэм зы-зэрацагъэгъозыщтым, якультуэррэ яхэбзэ-зэ-хътыкІэхэр нэуасэ зызэрафашищтым.

Адыгэ Республикэр, адыгэхэр зэрэцІыгъэр Интер-нетымрэ ІсІыам Махыррэ яхъатыркІэ зэрэду-наеу цызэІыа-шІэщт.

Сурэтым
итыр: Іс-
Іыам Ма-
хыр.

АПЭУ АТЫЩТХЭР

Кърэрэщэ-Щэрджэс Респуб-ликэм капиталнэ псэолгъэшІы-нымкІэ ипрдприятиерэ ОАО-у «Темыр Кавказым икурортхэм-рэ» курортэу «Архыз» инфра-структурэ игъэпсын нахъ зэра-гъэпсынкІэщтымкІэ инвестици-оннэ зэзэгъыныгъэ зэдашІыгъ.

ОАО-м ипресс-кълыкыу ма-къэ кызэрригъэІурэмкІэ, тур-комплексым щыщэу апэ зишІын аухыщтхэр псыубытыпІэр, псы-къркІуапІэхэр, канализациер ыкІи псэу кълэм шагъэфедэгъахэр зэрагъэкъбзэжыщт системэр арых.

Къралыгъомрэ инвестор зэф-гъагъафхэмрэ зэготхуэ Іоф зэрэдашІыгъуштыр курортэу «Архыз» шаушэты, ІофшІыным амалыкІэу, шІыкІэу кыфагъо-тыхэрр нэмыкІ туристическэ объектхуэ Кавказым шагъэп-сыщтхэм ащагъэфедэгъых.

ОАО-у «КСК»-м ипашэхэм кызэраІорэмкІэ, «Архыз» иту-ристическэ объектхуэ — гъогу «КІэшІагъэр», апэрэ кълыгъэхъ чапэхэр, хъакІэхэм ащыщхэр апэу атыщтхэм ащыщых.

«Архыз» зыфІорэ проектым кыделгъытэх туристхэр зэры-сыщтхэ псэупІи 4-у нэбгырэ мин 24-мэ атегъэпсыхъагъэр ашІынэу, цыфхэр кълыгъэхъ-хым дзэщэщтхэ подъёмник 54-рэ кІашІэнэу (ахэм мафэ кърэ нэбгырэ мин 45-рэ зэрэщэн алгъышты), туристхэр кызэ-чъэхыщтхэ кълыгъэхъ лыжэ гъо-гухуэ километрэ 265-рэ зыкІы-хъагъэр агъэпсынэу.

Кълыгъащт мазэм ыгузэгу нэс гъогу «КІэшІэгъищ» кызэІуа-хыщт, нэужым, бжыхъэм нэс, хъакІэши 5 нэбгырэ 700 ачІэфэ-нэу хъазырыщтых.

Кавказ туристическэ класте-рзу Адыгеим, Кърэбэртгэ-Бэлъ-кър ыкІи Кърэрэщэ-Щэрджэс республикэхэм, Темыр Осетием ыкІи Дагъыстан Республикэм якурортхэр зыхахъэхэрэм зэ-кІэмкІи километрэ 1100-рэ хуэрэ гъогу, подъёмникхуэ 227-рэ, ту-рист нэбгырэ мини 100 зы-чІэфэщт хъакІэхэр ащагъэ-псыщтых. ПсэолгъэшІын Іофхэм нэбгырэ мин 330-м ехъу ахэлэ-жъэн алгъышты.

АДЫГЭЛЫМ ИКЪЭ ГРЕЦИЕМ ШЫ

ТъркуемкІэ Самсун кълэм епхыгъэ Бафра районым кы-щыдэкІырэ район гъэзетым ин-тернет нэклубгъо кърбар гъэшІ-гъон кысхыгъ. Адыгэ кІалэу Хъабил Бэй гъэзетым егъэллэпІэ, игугъу дэгъукІэ ешІы. 1921-рэ илгъэсым търку-урым заор кІо-зэ, Хъабил Бэй цыфыгъэшхоу зэрихъагъэр гъэзетеджэхэм шІу-кІэ агу кыгъэкІыжы.

Хъабил Бэй ылгъэкълуацІэ адыгабзэкІэ тхыгъэу гъэзетым итэп. А илгъэхэм Търку къралыгъом цыфхэм ятэхэм ашІэхэм-кІэ яджэщтыгъэх нахъ, алгъэ-кълуацІэхэр атхыщтыгъэп. Хъабил Бэй ятэ ышІагъэр Бикмэз, ащ кыхъэкІэу Бикмэзкыо Хъабил БэйкІэ еджэщтыгъэх.

А лгъэханыр Бафра дэс урым-хэмкІэ кыныгъ. Урым къралы-гъомрэ Търкуемрэ азыфагу зэ-ошхо щыкІоштыгъ. Осмэн къралыгъор зэхакълутэным нэсы-гъагъ. Полициеми жандармхэм Іоф ашІэжыщтыгъэп. ЗэкІэ бырсыр горэм хэтыгъэх, чыпІэ-чыпІэу хъункІэкІо купхэм зыкышІагъыщтыгъ.

Бафра районым урым чылэу Кошу итыгъ. Ащ адыгэ унагъо-хэри дэсыгъэх, яхэку кыкІы-жыныхъ фае зэхъум, мы чылэ цыкІум ащыщ горэхэр къркІо-лгъыгъагъэх. Зы чылэм удэкІэу нэмыкІым укушыныр кыныгъ, адыгэхэм ащ фэдэ амал ялагъэп. А эман хылыгъэм урым уна-гъохэр адыгэхэм ІэпыІэгъу къл-фэхуэгъэх.

ПсэупІэу Кошу дэс адыгэхэм

ащыщэу Бикмэзкыо Хъабил Бэй чыгубэ илгъэу, баеу псэуштыгъ. Зэо-банэр кърэжы урымхэр Грецием кошыжыныхъ фае зэхъум, адыгэхэр кыин зыхэфэхэм ахэр кызэрафыщтыгъэхэр ащ цыгъуп-шагъэп. Имылгу щыщ ахъэшхокІэ кълыгъэ цыкІу ышІэфи, ичылэ дэс урым нэбгыри 122-р гъэбылгыгъэкІэ Гре-цием ышІэжыгъагъэх. Кърбары

Търку къралыгъом зынэсым ыуж ежыри Търкуем кы-гъэзэжышІыуагъагъэп — кы-рагъэхъажыгъагъэп. Кълэу Афины дэтІысхъагъэу псэузэ, жэгъгуз хуугъагъэ. Мылгъоу ыугъоигъэр Търкуем кызэри-нэгъагъ.

Зыпсэ кыгъэнэжыгъэ урым цыфхэр зыщыпсэухэрэ Дисвато чылэм Бикмэзкыо Хъабили адыдэсынэу ащэ.

Грецием итетыгъо ащыгъум дэгъугъэп. Търкуем ичыллэ зэф-гъагъафхэм арысхуэ урымы-бэмэ псэукІэ амыІэу, ашхын зы-щамыгъотырэ охъагъ.

Бикмэзкыо Хъабил Бэй 1926-рэ илгъэсым жэгъгузым еІыкІы. Кыгъэнэжыгъэгъэ цыфхэм ар ачылэ кърэхалгъэ быс-

шгъохэр жым шыбыбатэщтыгъэх.

Митингыр зыфгъэхъыгъэр кызыгурымыІохэрр цыфхэр зыгъэгумэкІыхэрэм, зыдырагъа-штэрэм е зыпэуцужырэ Іофы-гъохэм кълэупчІэщтыгъэх. Кызэхэхъэгъэ цыфхэр зы сы-хъатэ урамэу Гестикал зыфаІо-рэм тетыгъэх, нэужым Урысые Федерацием и Представительствэ зычІэт унэм нэсыгъэх, ащ дэ-жым кышыгушыІагъэх.

Стамбул ипчэгу итыхуэ Тър-куем шІыІэ тилгэпкэгъухэм Сирием исхэм зэрафэгумэкІы-хэрэр кыхъагъэшыгъ, ахэр Адыгеим кълыжыхэмэ зэрэнахъы-шІур, а Іофыгъор зэшІохыгъэ-нымкІэ УФ-ми республикэми япашэхэм зызэрафагъазэрэр кълуагъэх. Митингым хэлгъа-гъэхэр мамырэу зэбгырыкІы-жыгъэх.

Цыфхэм, къралыгъохэм укълэгъунэу, укълэшІэнэу уфа-емэ, чыпІэ-чыпІэу ащырагъэ-кІокІыхэрэ зэфэхэм анахъи цыф куп закълэ нахъ зэхъыш-ми, ащ нахъ ишІуагъэ къркІонэу зыІуагъэхэри кълэхыгъэх.

лгъэмэн шІыкІэм тетэу шагъэ-тІылыжы. Хъабил Бэй икълэ-шхъэ мыжысын тырагъэуцонэу амал зэрамыІэм кыхъэкІэу, урымхэр адыгэлІым агукІи апсэ-кІи зэрэфэрэхэр кызхъыщырэ тхыгъэр зытэт мыжыобжыгъэ икълэ ыпашхъэ шагъэтІылы-гъагъ. «Бикмэзкыо Хъабил Бэй. Бафрам щыщ черкес лгъырыхъ. 1921-рэ илгъэсым урым нэбгы-ри 122-мэ апсэ кыгъэнэ-ным имылгу тыригъэкІодагъ. 1926-рэ илгъэсым тэ, иныбджэ-

АЦУМЫЖЪ Хилми.

Нэклубгъор
зыгъэхъазырыгъэр
ШЪАУКЪО Аслъангуащ.

КІэрэщэ Тембот и Илъэс

Цыфым лъэпкъымкІэ шлушагъэу илэр ащы-мыгъупшэу, илъэс зэкІэлъыкІохэм зэлэпахызэ ищытху лъагъэкІуатэ зыхукІэ, урымыгушхон плъэкІырэн. Къэзылэжыгъэм ар ифэшъуаш. ТхэкІошхоу, адыгэ литературэм илъэпсэгъэуцоу КІэрэщэ Тембот псаоу кытхэтыгъэмэ мыгъэ, шышъхъэлум и 16-м, ыныбж илъэси 110-рэ хуштыгъэ. Ар кыдалыты, 2012-рэ илъэсыр КІэрэщэ Тембот и Илъэсэу Адыгэ Республикэм шагъэнэфагъ.

Ау хэта мы Іофыгъом кІэщакІо фэхъугъэр? Гупшысэ шлагъор кызыпкъырыкІыгъэр? УпчІэхэм яджэуап Адыгэ къэралыгъо университетым и Лъэпкъ факультет шыдгъотынэу тышыгугъызэ тыкІуагъ ыкІи тыхэкІуагъэп.

Шыгуагъэ тызэрэхъугъэмкІэ, филологие шІэныгъэхэмкІэ докторэу, профессорэу Шыкь Николай гъэрэкІо Адыгэ къэралыгъо университетым иректорэу Хъунэго Рэщыдэ тхакІоу КІэрэщэ Тембот фэгъэхыгъэ гухэлъэу илэхэр зыпегъохыхэм, кыдыригъэштагъ. 2012-рэ илъэсыр КІэрэщэ Тембот и ИлъэскІэ агъэнэфэнэу зэрытхэгъэ лъэу тхылкІэ Хъунэго Рэщыдэ Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ зы-фигъэзагъ. Іофэу квалэтыгъэр игъокІэ алытагъ.

— Николай, КІэрэщэ Тембот и Илъэс пач Адыгэ Республикэм Іофтхьабзэу шырагъэкІо-кІыштхэм кІэщакІо уафэхъуныр сыда кы-зыхэкІыгъэр?

— Систудентэу еджэныр зегъагъэм КІэрэщэ Тембот нэ-Іуасэ сыфэхъуи, етІанэ кІэлэгъаджэ, шІэныгъэлэжэ сызэхъуми илъэс тІокІым кыкІоцІ упчІэ-жыгъэу сшІыштыгъ, сызгъэгум-мэкІырэ Іофыгъохэм яджэуап-хэр езгъотылІэшттыгъэх. Тембот гупшысэкІэ куоу шыІэныгъэм фырилагъэр сшІогъэшІэгъоны-щтыгъ, тыныбжхэмкІэ тазыфагу

шІукае дэлъыгъэми ар зэхыси-мыгъашІэу кыыздэгущыІэшттыгъ, акъыл кыкІэрысхыгъ. СыгукІэ кыспэблагъэу шытыгъ. Республикэм Іофтхьабзэу шырагъэкІо-кІыштхэм якІэщакІо сыхъуныр ары кызыхэкІыгъэр. Мы Іофыгъом ыгъэгумэкІырэр ыкІи кы-хэлэжыштыр макІэп, ау, кы-зэрэсІуагъэу, Тембот сыгукІэ сыпэблагъэу шытыгъ, арышъ, егъэжапІэр кыспкъырыкІыныр сипшъэрылъэу зыфэслъэгъу-жыгъ.

— Сыд фэдэ Іофтхьабзэ зэхэшъушэнэу ишъухъу-хьагъэхэр?

— КІэрэщэ Тембот и Илъэс

телытагъэу Іофтхьабзэу итхъу-хьагъэр бэ, ахэр зэкІэ зэшІотхы-шъунэу кысшІошІы, зэшІоты-мыхымы хуштытэп. Ахэм зэу ащыш, Тембот ишъхъэгъэсуу Зу-зэ тызэрэзэгъыгъэмкІэ, тхакІом ыцІэкІэ щыт литературнэ музеем чІэлъ материалхэм ащышхэр кытитынхэшъ, тыугъонгъэхэр хэдгъэхъонхэшъ, Адыгэ къэ-ралыгъо университетым инаучнэ библиотекэ къэгъэлъэгъон кы-щызІутхыныр. ТхакІом шыІэ-ныгъэ гъогуо кыкІугъэр, гъэхьа-гъэу ышІыгъэхэр кызыІотыкІы-рэ къэгъэлъэгъоныр библиотекэм чІэхъэрэ пстэуми янэрылъэгъу зэпытышты, илъэсыр икІыгъэкІи Іуахыжыштытэп.

Кыхэзгъэщымэ сшІоигъор Тембот ыцІэ къэралыгъо зэфэ-шъхьафымэ зэрэащІэрэр ары. Сыда зыпІокІэ ытхыгъэхэр урысыбзэкІи, чехыбзэкІи, нэмы-цыбзэкІи, китаибзэкІи зэрадзэ-кІыгъэх. ТхакІо пэпчъ хушъхьа-фыкІыгъэ гупшысакІэрэ тхэкІэ амалхэмрэ илэх. Адыгэ лъэпкъым ынапэ, идэхагъэ, иІушыгъэ, ицІы-фыгъэ, илІыхъужыныгъэ Тембот кызыэригъэлъэгъошъугъэр зэ-бгъэпшэн тІлэп. Зэфэшъхьафы-бзэхэмкІэ кыдэкІыгъэ тхылъхэр зэкІэ зэхэпІытэгъыхэмэ, япчъа-гъэкІэ миллионич фэдиз хуштыт. Хэта джы ащ фэдэ зыпшъэ ифэ-шъуштыр? Гъэхъэгъэшхоба? Гъэ-хъэгъэшху!

Адыгэ къэралыгъо универси-тетым и Лъэпкъ факультетрэ фи-лологиемкІэ факультетымрэ аще-джэрэ студентхэр мы Іофтхьа-бзэм чанэу кыхэдгъэлъэгъыштыт. КІэрэщэ Тембот ипсэсу «Пшъа-шъэхэмрэ къэгъагъэхэмрэ» зы-филорэм тхыгъэ къэгъэлъэгъо-ныр сценэм щыдгъэуштыт, етІа-нэ республикэм ирайонхэм спек-таклэр къашытІыштыт. Мыш дэ-жыкым университетым иректорэу Хъунэго Рэщыдэ лъэшэу тызэрэ-фэраэр къасломэ сшІоигъуагъ. Сыд фэдэрэ ІофыгъокІэ теолла-гъэми, ІэпыІэгъу етэгъотылІэ. Ащ фэдэ зэхэшІыкІ зІлэ тхьама-тэхэр тишкІагъэх...

КІэрэщэ Тембот ехыІлэгъэ докладхэр кызышашІыштыт конфе-ренциехэр, изложениехэмкІэ, сочинениехэмкІэ зэнэкъокъухэр университетым шызэхэтІэшттыт. Ахэм анэмкІу, Лъэпкъ театру Цей Ибрахымэ ыцІэкІэ щытым «Шхъомрэ пшъэшъэ пагэмрэ», «Шапсыгъэ пшъашъ» зыфилорэ спектаклэхэр илъэсым кыкІоцІ кышгъагъэлъэгъоштыт, ахэм цы-

фыбэ яплъын алыгъыштыт. Рес-публикэм иеджапІэхэм КІэрэщэ Тембот и Илъэс фэгъэхыгъэ Іофтхьабзэхэр ащыкІоштыт. ТхакІом итхыгъэхэр нэмыкІы-бзэхэмкІэ зэрэрадзэкІыгъэхэм кыхэкІэу ахэм ащыгуагъэр бэ, арышъ, адыгэмэ ямызакъоу, нэ-мыкІ лъэпкъу республикэм шы-псэуэхэрэ Іофтхьабзэхэм ахэд-гъэлъэгъыштыт.

Тембот ытхыгъэхэр зэкІэ зы-дэт ыкІи ежъ фэгъэхыгъэ тхылъ-хэр кыдэдгъэкІыхэ тшІоигъу. Кыхэгъэшыгъэн фаче урамэу Краснооктябрьскэм утетэу къэ-лэ паркым ылыныкІокІэ укІо зыхукІэ Тембот исаугъэтуу шы-тыр зэблэхъужыгъэн зэрэфаер. А саугъэтым теплъэу илэр тхэ-кІошхом зыкІи ифэшъуашэп. ИныбжыкІэгъу илъэсхэм тыра-хыгъэгъэ сурэтхэм ащышъ тешІы-кІыгъэу нахъ тэрэзкІэ зэблэхъу-жыгъэн фаче.

— Тхьауегъэпсэу, Николай, гухэлъышІоу кыешъухъыжыагъэхэм тызэрэащІэгъэгъоза-гъэмкІэ, шъуимуреды-шІухэр Тхьэм кыжъу-дегъэхъу.

КІэухым кыхэдгъэхъожымэ тшІоигъор КІэрэщэ Тембот кы-зыхъугъэр илъэси 110-рэ зэрэ-хъурэм фэгъэхыгъэ Іофтхьабзэу республикэм шыкІоштытхэм язэхэ-щкІо комитет министрэхэр, шІэныгъэлэжыхэр, тхакІохэр, журналистхэр, кІэлэгъаджэхэр зэрэхъагъэхэр ары. Ахэр зы-фэгъэгъэгъэ Іофыр зерифэшъуа-шэм тетэу зэрэзэшІокІыштыт шъэ хэлъэп.

ХЪАРЭХЪУ Мурат.
Сурэтыр КІэрэщэ Тембот
1939-рэ илъэсым тырахыгъагъ.

ЛЪЭПҚЫМ ЫЦІЭ ЛЪЫЗЫГЪЭКІОТАГЪЭХЭР

Уай-уаеу Дэгужъые Виталий

Стлашъу Майор кытфитхы-гъэгъэ писъмэм тилъэпкъ кыхэкІыгъэхэу Социалисти-ческэ ІофшІакІэм и Лыхъужъ-хэм ацІэхэр, якъэбархэр ыкІи гъэхъагъэу ашІыгъэхэр тигъэ-зет инэкІубгъохэм нахыбэрэ къарыдгъахъэхэзэ тшІынэу кыщыкІэлъэлъуштыгъ. Джа-щыгъум ахэр нахыжъхэми агу къэкІыжыныхэу, нахыкІэхэми ашІэхэу зэрэхъуштыр кыхи-гъэщыгъ. Тэрэз зыфилорэр, детэгъаштэ тэри.

Дэгужъые Виталий 1935-рэ илъэсым шэкІогъум и 25-м Донецкэ хэкум ит къа-лэу Енакиевэ дэсыгъэ интеллигент уна-гъом кыхъухъагъ. Днепрпетровскэ къэ-ралыгъо университетым инженер-меха-ник сэнэхъатыр шызэригъэгъотыгъ.

Апэрэ илъэситІум инженер-технологэу я 66-рэ Челябинскэ совнаркомовскэ хызмэтшІапІэм (къалэу Златоуст) Іоф-щишІагъ. 1959 — 1967-рэ илъэсхэм ин-женерэу, нэужым инженер шъхьаІэу хэ-ушъхьафыкІыгъэ конструкторскэ бюрэу Златоуст дэтым шыІагъ, механикэ-сбо-рочнэ цехым ипэшагъ. 1967 — 1976-рэ илъэсхэм В. Дэгужъыер Усть-Катавскэ вагонышІ заводэу С.М. Кировым ыцІэ зыхырым идирикторыгъ. Трамвайхэр кызышашІыр корпускІэ ащ кышчызэ-Іуихыгъагъ.

1976 — 1983-рэ илъэсхэм машинэ-шынымкІэ Конструкторскэ бюром итхьа-мэтэ гуадзэу, нэужым машинэшІ заво-дым идирикторэу Іоф ышІагъ. Заводым

кыдыгъэкІырэ продукцием хагъэхъоным ыкІи заводым зиушъомбгъуным паче-ащыкІэгъэ техникэр кызыІэкІагъэхъагъ. Ащ ишІуагъэкІэ псычІогъ кыухъэхэм аты-рагъэуцорэ баллистическэ ракеткІэхэр къашІыхэу рагъэжагъ, корпускІэхэр кызыІуахыгъэх, цІыфхэм ащыкІэгъэ пкъыгъохэу кыдагъэкІыхэрэр нахыбэ ашІыгъэх. ЭлектроэнергиекІэ Іоф зышІэ-хъаку цІыкІухэр зэфэмьдэхэу, шъэ пчъа-гъэу зэтефыгъэхэу къашІыхэу рагъэжагъ.

1983-рэ илъэсым Дэгужъые Виталий СССР-м машинэшІынымкІэ иминистрэ игуадзэу, 1988 — 1989-рэ илъэсхэм ма-шинэшІынымкІэ министрэу Іоф ышІагъ. Шъугу къэдгъэкІыжыны ар космосым епхыгъэ Іоф пстэумкІи пшъэдэкІыжъ зы-хырэ къэралыгъо органу зэрэштыгъэр.

1989 — 1990-рэ илъэсхэм Дэгужъы-ер СССР-м иминистрэхэм я Совет и Тхьа-матэ игуадзэу, ащ дакІоу, ошІэ-дэмышІэ ІофхэмкІэ СССР-м и Совмин и Къэралы-гъо комитет итхьаматэу шытыгъ.

1991-рэ илъэсым кышгъэгъэжагъэу СССР-м и Премьер-министрэ иапэрэ го-дзагъ, нэужым кысымэджэгъэ Премьер-министрэу В.С. Павловым ипшъэрыл-хэр ыгъэзакІэшттыгъ.

Министерствэм предприятие ыкІи на-учнэ организацие бэдэдэмэ яІофшІэн зэ-рипхыштыгъ ыкІи алыплъэшттыгъ. Пшъэ-рылъ шъхьаІэу илагъэр космосым епхы-гъэ Іофыгъохэмрэ ракетэ-ядернэ уІэшы-нымрэ зарагъэушъомбгъуныр ары.

1992 — 1996-рэ илъэсхэм В. Дэгужъыер АО-у «Военно-промышленнэ ин-вестиционнэ компанием» ипашъу агъэна-фэ. Нэужым пенсиехэмкІэ мыкъралыгъо фондэу «Апэрэ лъэпкъ инвестиционнэ

фондыр» зыфилорэм итхьаматэ гуадзэу, 1988-рэ илъэсым кышгъэгъэжагъэу ими-нистрэу шытыгъ. Нэужым СССР-м ими-нистрэхэм я Совет итхьаматэ игодзагъ.

1997-рэ илъэсым — космонавтикэм и Академиеу К.Э. Циолковскэм ыцІэ зы-хырым иветеранхэмрэ агъэлъэлІэгъэ инахыжыхэмрэ я Совет итхьамат, Ака-демием ипрезидиум хэт, Урысым кос-монавтикэмкІэ и Академие ишІушІэ фонд ипаш.

Къэралыгъом иІофышІэшхоу Дэгужъые Виталий Хъусенэ ыкІом илъэсыбэ-рэ ишІуагъэ кыгъагъэхэу зэрэлэжыгъэм ыкІи космонавтикэм инахышІу зэрэхиль-хъагъэм афэшІ Лениным иорден, Лэжъэ-кІо Быракъ Плъыжыным иорден кыблэ-жыгъэх. Социалистическэ ІофшІакІэм и Лыхъужъ, СССР-м и Къэралыгъо пре-мие кыфагъэшъошагъ.

Виталий космонавтхэмрэ, анахъэу апэ-рэ купым хэтыгъэхэр, генералхэмрэ кы-зэрэджыштыгъэхэр «наш шеф», «наш на-чальник».

Ар Днепрпетровскэ ИПБ-у спутник-хэр зышгъагъэхъаырыштыгъэм идирикто-рыгъ. Ар зэфэшІыгъэ военнэ предприя-тиягъ, космосым длажъэшттыгъ. «Звез-днэ къэлэ цІыкІури» Байконури Виталий ыІэ илыгъэх.

Социалистическэ ІофшІэным и Лы-хъужъэу, СССР-м машинэшІынымкІэ иминистрагъэу, къэралыгъо тын зэфэ-шъхьафхэр кызыфагъэшъошагъэу, адыгэ-Ілэу Дэгужъые Виталий Хъусенэ ыкІор кыгъэшІагъэм инахыбэ къалэу Моск-ва щыпсэугъ, ау иадыгъбзэ гупсэ зыщи-гъэгъупшагъэп.

ШЪАУКЪО Аслъангуаш.

Зэрэщытэу Юфым зыритыгъ

Пщыунэлі Клыщмай Тахъу ыкьор кызыхъугъэр
илъэси 125-рэ зэрэхъугъэм фэгъэхьыгъ

«... Сыгу згъэкІодырэн.
Икьун фэдизи згъэшагъэ, си-
гъаши хъаулыгъэп. Кла-
лэхэр сІугъэх, ныбжьыкІэ
мин фэдиз езгъэджагъ. Шъу-
мыгужъый, шъо шгъурэхъат
хъум ары сз сыгуи зызиІэ-
тыщтыр.

Хэгъэгум шгъуфлажъ, зэ-
рэхъоштым шгъунылъ.
НасынышІо шъохъух, Іа-
хылхэм сэлам сфашгъу-
хыжъ...»

Лажъэ имыІу дарагъэщы-
гъэу, зышъхъэ фимытэу псэ-
уштыгъэ цыфым иписъмэ мы
гушыІэхэр кыыхъыгъэх. Зы-
тхыгъэ цыкІу джыри писъмэм
игъусагъ, ащ дэгъоу ышІэщты-
гъэ икьоджэгъухъу бзэгъу зы-
хыгъагъэхэм ацІэхэр итхэгъа-
гъэх.

БлэкІыгъэ зэманым кыыхэ-
джыкІыжыкхэрэм фэдэу лъэп-
къым ицІыф шІагъошэм ти-
шІэжъ загъорэ зыкыфагъэзэ-
жы. Ахэм яфэшгъошэ чІыпІэ
лъэпкъ тарихъым шаубы-
тыжы.

Пщыунэлі Клыщмай Та-
хъу ыкьор (1887 — 1943-рэ
илъ.) лъэпкъ гъэсэныгъэм из-
хэцэн иІофышІэкІошхуагъ,
лъэпкъ культурэм, апэрэ еджа-
пІэхэр адыгэ лъэпкъым фэгъэ-

псыгъэнхэм чанэу хэлэжыагъ.
Совет хабзэр кызыдагыгъэм
кышгъэгъэжыагъэу Адыгэ кІэ-
лэгъэджэ техникумым иапэрэ
пэцагъэхэм ащыщ.

Лъытэныгъэ зыфашІырэ
мэкъумэщышІэ унэгъо пытэу
Шъхъащэфыжъ дэсыгъэхэм
ащыщ 1887-рэ илъэсым Клыщ-
май кызыхъугъ. Къуаджэм
урыс станицэхэр кыгъэгъысэ-
кыгъагъэх, ахэм уагурылоным
фэшІ урысыбзи, еджапІа пшІэн-
хэ фэгъэгъэ.

ЛъэкІ зІІэ унагъошэм яса-
бийхэр гъунэгъу псэупІэхэм
адэт еджапІэхэм ачІагъахъэ-
щтыгъэх, ау ахэм ящэнрэ якъэ-
щжынырэ кыныгъ, ар экІэми
афызэшІокІыштыгъэп. Джары
1897-рэ илъэсым шъхъащэ-
фыжъхэм зэхалъхъэгъэ ахъ-
шэмрэ шІушІэтынхэмрэкІэ
ублэпІэ училищэ чылэм кызы-
кІыщызІауахыгъагъэр. Ма-
мыжъ Индрыс изакъоми ишІуа-
гъэу чылэм кызыгъэкІыгъа-
гъэр цыфхэм джыри ащыгъу-
шзэрэп.

Клыщмай джыри сабынгъ
шІэныгъэм зызэрэфикъудырэм
ятэ гу зылытэм, ары учили-
щэу кызыІауахыгъэм игуапэу
зыкІычІыгъэхъэгъагъэр. ЕтІанэ
Темыр Кавказым анахъ еджэ-

пІэ дэгъоу итыгъэ Ставрополь
кІэлэцІыкІу гимназией Клыщ-
май иеджэн цылыгъэкІютагъ.
Революцием ыпэкІэ тилъэпкъ
щыщ ныбжьыкІэхэм ащыщэу
бэп ащ фэдэ кызыдэхъугъэр.
1909-рэ илъэсым кІалэм гим-
назиер кыуухыгъ, аттестатым
игъусэу «УблэпІэ классхэм
яегъэджакІу» зыфилорэ кІэлэ-
егъэджэ сэнэхъатыр кызыр-
ратыгъэр къэзыгъэшъыпкъэ-
жырэ тхылъи ащ игъусагъ.

ІофшІэныр къуаджэу Кур-
гъокъуае щырегъагъэ, етІанэ

Кубанскэ хэкумкІэ народнэ
еджапІэхэм ядиректор иуна-
шгъокІэ Клыщмай еджэныр зы-
щыригъэжыгъэгъэ училищэу
Шъхъащэфыжъ дэтым пэщэ-
ныгъэ дызэрехъанэу егъэнафэ.
Ащ тефэу ежыри обществен-
нэ-политическэ Іофхэм чанэу
ахэлэжъэнэу регъагъэ.

Къоджэдэс сабийхэм гъэсэ-
ныгъэ зэрагъэгъотынымкІэ
амалхэр икьоу зэрямыІэхэм,
еджапІэхэр зэрымкыгъухэрэм,
яшІэныгъэхэмкІа якультурэкі
уахътэм кызырэрэчинэхэрэм
Клыщмай инэу ыгъэгумэкІы-
щтыгъ.

КъушыхъэчІэхэм ясабий-
хэм гъэсэныгъэ ягъэгъотыгъэн,
еджэным лъэпкъ шэн-зэхэты-
кІэхэм чІыпІэ гъэнэфагъэ ша-
убытын зэрэфаем, нэмыкІ
Іофыгъошэм афэгъэхъыгъэу
ежъ ышъхъэкІэ ышІырэ гу-
пшысэхэмрэ хэкІыпІэхэмрэ
кызыщырилотыкІыхэрэ статья-
хэр гъэзетхэм къаригъахъэхъу
еублэ. Адыгэхэми, адрэ лъэпкъ
зэфшъхъафхэм афэдэу, ягъэ-
сэныгъэкІа якультурэкі зы-
кызырэлэтын фаер къахегъэ-
щы, ылъэкІыштыр ешІэ.

Ежъ пэщэныгъэ зыдызери-
хъэрэ еджапІэм чІэлъ хъугъэ
ІофшІагъэхэм сабийхэр тэрзэу

зэхэщэгъэнхэм, еджэным егъэ-
гушІугъэнхэм, яшІуагъэ къа-
гъэкІонэу егъэсэгъэнхэм, нэ-
мыкІ лъэныкьохэмкІа кыІэ-
кІэхъэгъэ амалхэмкІэ зэкІэми
адэгъошэнхъу хъазырыгъэх.
Ежыри зэпимыгъэу адыгэ-
хэм якультурнэ, экономическэ
ыкІа общественнэ шыІагІэ
хэхъоныгъэхэр зэрафэшІын
плъэкІыштым егъэгумэкІы, дэ-
лажъэ.

Клыщмай итворчество зы-
кызыщызІауыгъэ лъэхъа-
ным тефагъ революционер кызы-
щыдагыгъэр. Ащ цыфхэр шы-
ІэкІагІэм игъогу тырищэщты-
гъэх. ТыдэкІа, Пшызэ шъо-
лыри зэрахэтэу, Совет хабзэр
щагъэуцугъагъ. ХэбзакІэу кы-
дагыгъэр адыгэхэмкІэ нахъы-
шІоу зэригъэфедэщтым Клыщ-
май зышъхъаысыжъэу зыри-
тыгъагъ.

1920-рэ илъэсым ІофышІэ
чаныр Кубань хэкум гъэсэ-
ныгъэмкІэ иотдел исекретари-
ат Іоф шишІэнэу рагъэблагъэ,
ащ кышгъэгъэжыагъэу джыри
нахъ куоу, нахъ псынкІэу адыгэ
лъэпкъым зыкызыгъэгІэтыщт
Іофхэм язэшІохын ыуж ехъэ.
1924-рэ илъэсым интернат
гъэпсыкІэ зІІэу хэкум итыгъэ
гурыт щысэтэхыпІэ еджапІэу
апэрэ ыкІа ятІонэрэ степень-
хэр зІІэм идиректорэу агъэна-
фэ. Нэужым, 1925-рэ илъэсым,
Краснодар дэт Адыгэ къэралы-
гъо кІэлэгъэджэ техникумым
пащэ фашІы. Ащ фэдэ еджа-
пІэм пэщэныгъэ дызэрехъанэу
Клыщмай кызырэрэхъыгъэр
бгъэшІэгъонэу щытыгъэп, ащ
фэдэ еджапІэ кызыІауахыным
пае ежъ къарыоу ыкІа уахътэу
хильхъагъэр зыфэдизыр пшІэ
зыхъукІэ.

Профессиональнэ еклІола-
кІэхэмрэ шІэныгъэ дэгъухэмрэ
гъэсэныгъэ-пІуныгъэ Іофыгъо-
хэм афырилэхэ зэрэхъугъэр ащ
кыгъэлгагъоштыгъ.

Еджэныгъэр ящыкІэгъэ дэдагъ

Егъэджен-гъэсэныгъэ Іофхэр
зэпыгъэфэгъэнхэмкІэ апэрэ
илъэсхэр кыныгъэх. А лъэ-
хъаным фэгъэхъыгъэу Клыщ-
мае ыпхъоу Шайдэт ыгу къэ-
кІыжыкхэрэм мы пычыгъор
ащыщ: «Техникумым пащэ
зыфашІым ыуж тятэ ышъхъэ-
кІэ адыгэ къуаджэхэр кы-
кІухъэхъэзэ, ащ кІэлэгъэджэ
сэнэхъатым нахъ фытегъэ-
псыхъагъэхъу адэхэр рагъэ-
джэнхъу кыуугоиштыгъэх.
Чылэм дэмыкІыштыгъэ пшъэ-
шъэжыкхэр къалэм агъэ-
кІонхъэщ, шырагъэдженхэм
янэхэр тешыныхъэщтыгъэх.
Апэрэ илъэс еджэгъум кы-
ныгъокІэ кыгъотыгъэ пшъэ-
шъэжыкхэ 8-р ежъ иунэ ригъэ-
сыштхэмэ, еджакІо къагъэ-
кІонхъу кызыралом, ащи езэ-
гъыгъагъ.

Ащ дэжыым ежыри унагъо
иІагъ, сабийхэр ышІуштыгъэх.
Зы унэр еджакІохэм афатІуп-
щыгъэу, унагъор зэрылырэ
унэм пхырыкІыхъэзэ, ежъхэр
зэрысым ихъажыштыгъэх.
Ащ нэмыкІу, зылашІэрэ рево-
люционерэу Шэуджэн Мосэ
ипшъэштыгъуи яунэ исхъу еджэ-
щтыгъэх.

Кыныбэ зэпачыгъэми,
1920-рэ илъэсхэм акІэхэм тех-
никумым пытэу ылъэ теуцогъагъ.
Клыщмай зипэщэгъэ

ІофышІэхэр игъусэхъу кІэлэ-
егъаджэхэр кызыщагъэхъа-
зырэ техникумыр цІэрыІо
ашІыгъагъ.

Іоф шъхъаІэу ыгъэцакІэрэм
дыкІыгъоу адыгэ литературэм
хэхъоныгъэхэр егъэшІыгъэн-
хэми Клыщмай ишъыпкъэу
пылгыгъ. АдыгабзэкІэ кыдэ-
кІырэ тхыгъэхэр редактиро-
вать ышІыштыгъэх, лъэпкъ
культурэр гъэпсыгъэ зэрэхъу-
штым фэгъэхъыгъэ статьяхэр
ытхыштыгъэх.

Апэрэу европейскэ автор-
хэм атхыгъэхэм ащыщэу пшы-
сищ кІэлэцІыкІухэм апае
адыгабзэкІэ зэридзэкІыгъагъ.
ЕджапІэхэм адыгэ лъэпкъ ли-
тературэр ащызэрагъэшІэным
пае зэреджэрэ тхылъхэм адэ-
гъэхъэгъэн фэе тхыгъэхэм
якыыхъын Іоф дишІагъ. Уры-
сыбзэр, адыгабзэр, географи-
ер, геометриер зэрэзэрагъэ-
шІэщтхэ тхылъхэр зэхигъэ-
уцагъэх.

1941-рэ илъэсым Клыщмай
А. ХъатІанэмрэ Щ. КІубэмрэ
игъусэхъу зэхагъэуцогъэгъэ
лъэпкъ «Букварыр» кыдэ-
кІыгъ.

КІэлэгъэджэ ыкІа кІэлэпІу
шъыпкъэм ытхыгъэу кыха-
уыгъэхэр япчъагъэкІэ 100-м
къехъух, лъэхъэнэ кыныу зы-
щылэжыагъэмкІэ ар Іофышхо

екъу. Іоф зыдишІэгъэ тхылъ-
хэм ащыщхэр япчъагъэкІэ
мини 4 — 5 хъухъу зыхъ-зы-
блэ кыдагъэкІыжыкхъу хъу-
щтыгъ.

КІэлэгъэджэ ыкІа научнэ
Іофхэм зэрапылгъэу 1932-рэ
илъэсым Клыщмай Темыр-
Кавказ аграрнэ-кІэлэгъэджэ
институтыр къеухы. Ащ тефэу
Адыгэ автоном хэкум игупчэ
къалэу Мыекъуапэ ахыжыкхэ,
ащ ыуж итэу Клыщмай зипэ-
щэгъэ техникумри ащ ахыжы-
кхэ. Іоф зыдишІэщтыгъэ
кІэлэгъаджэхэр Краснодар
кыдэнэх, ежыри Мыекъуапэ
мэкІошъы. Мыекъопэ кІэлэ-
егъэджэ училищыр икьуаджэ
щыщхъу апэ къэзыухыгъэхэм
ахэтыгъэх М. Б. Дзунэ-
жыер, М. Ждокэр, Ю. Мам-
жыер, К. Осмэныр, нэмыкІ-
хэри.

Хэгъэгъу зэошхор кызежъэм
Клыщмай иунагъокІэ Мые-
къуапэ дэсыгъ. Ар МПВО-м
иштаб икомиссарэу хадзы-
гъагъ, училищым военнэ гос-
питаль кышгъэгъэуахыгъагъ.
ЕджапІэм ышъхъагъ лъэапІэу
кыэрэгъулхэр зыщысакышты-
гъэхэр тетыгъ.

Пыир Мыекъуапэ благъэу
кызекІуалэкІэ, Іофхэр кызы-
Іэхъэх. Нэмыщ самолетхэр бэрэ
къалэм кышъхъащыбыбэхъу

рагъагъэ, цыфхэр къалэм да-
щыхъу аублэ.

Клыщмай иунагъо игъусэу
Шъхъащэфыжъ егъэзэжы.
Народнэ кІэлэгъаджэм Іоф-
шІэныр зэпигъэурэп: кІалэ-
хэр регъаджэх, общественнэ
щыІагІэм чанэу хэлажъэ. Ри-
гъаджэхэрэм шІу квалгъэу,
къоджэдэхэм лъытэныгъэ
къыфашІу псэугъэ лыыр нэмыщ
техакІохэр дафыжыкхэ, Ус-
пенскэ районыр шъхъафит
зэрашІыжыгъэм лъыпытэу
къэрарынчъэ нэбгыритІум ла-
жэ имыІэу бзэгъу ахышъ,
1943-рэ илъэсым Клыщмай
дащы. Квалэу Нижний Тагил
ащагъэу къэтызэ, чылэм дэс-
хэр зэхахъэхі СССР-м и Ап-
шъэрэ Совет и Президиум и
Тхъаматэу М. И. Калининым
КІ. Пщыунэллыр цыф къабзэу
зэрэщытыр, кыгъэшІагъэм
адыгэ цыфхэм ягъэсэныгъэ
зэрэпылгыгъэр, къатІупщы-
жыныу кызырэлэжыгъэр
итхагъэу лъэІу тхылъ фэгъэ-
хыгъагъ. Письмэм къуаджэм
щыщэу нэбгырэ 200 кІэтхэ-
жыгъагъ. Агъэтысыгъэм зэ-
рэгъоуцагъэхэр ахэмкІэ шы-
нэгъуагъэми, ежъхэми зэрар
къафыхышъунэу уахътэр шы-
тыгъэми, зыми зэтыриІэжъа-
гъэхэп.

ЛъэІу тхылъым хэплъэфэхэ,

итхагъэр ауплъэкІуфэ, Клыщ-
май ипсауныгъэ зэщыкьогъа-
гъэ. КъатІупщыжыкхъэу къэ-
кІошъызэ, Ермэлхъаблэ пэбла-
гъэу, ау ичылэ гупсэ къэмысы-
жышъоу гъогум телыхъэгъагъ.
Станицэу Бесскорбнэм щыщ
къээзкъыІІ горэм ар чылэм,
иунагъо кыфифишъжыкхыгъагъ.

Клыщмай агъэтылгы зэ-
хъум зэрэчылэу кыдэкІы-
гъагъ. Имылэжъэ хъакъэу ты-
ралъхъэгъагъэр я 56-рэ илъэс-
хэм тырахыжыкхыгъагъ.

ІофшІагъэхэмкІэ, ицІы-
фыгъэкІэ ащ лъэгъо дахэ ти-
шІэжъ кыыхыгъэнагъ. ЫцІэ
шъхъащэфыжыкхэми, кургъо-
къуаехэми ащыгъушпшэрэп.
Цыфэу зыфэлэжыагъэхэм,
икъарыуи ыпсы зыфитыгъэхэм
Клыщмай агу илъ. Кызышъы-
хъугъэ унэри чылэм зэрэдэт,
ащ УФ-м изаслуженнэ вра-
чэу И. М. Пщыунэллыр шпэсэу.
Ипхъорэлъфэу Хъагъур Фати-
мэ техникескэ шІэныгъэхэмкІэ
кандидат. Ар сз кызыдэдажъ,
янэу Шайдэт кІэлэгъэджэ ин-
ститутыр дэгъу дэдэу кыуу-
хыгъ, Мыекъопэ кІэлэгъэджэ
училищым илъэсыбэрэ икІэлэ-
егъэджагъ.

ОГЪУРІ Осмэн.
**Ветеранхэм я къоджэ Со-
вет итхъамат.**
Шъхъащэфыжъ.

МЫ ИЛЬЭСЫР КАЛЕНДАРЫМКИЭ ВИСОКОСН

АСТРОНОМИЕМ ЕПХЫГЪЭХ

Календарь зэмылфэгъум хуу ильэс къэс цыфхэм зэрагъэгъотыхэрэр дахуу гъэклэрэ-клагъэх, унэ дэпкъхэм арагъэп-кых е столышхьэхэм атетых. Ахэм кыуагъашлэ дунаим хъуыгъэр хъугъэ-шлагъэхэм япхыгъэу уахътэр зэрэклорэр, чэщ-мэфэ зэблэкыгъохэр, ошбогу мазэм ыкхуыдирэ уахътэр зыфэдизыр, мафэмрэ чэщымрэ зэрахахъорэр е зэрахэкырэр. Тыгъэр кызыщыкыкыгъэр зыщыкыуахъэрэри кыуагъашлэ. Джащ фэдэу тропическэ ильэс-сэу чэщ-мэфэ 365,24-рэ хуэрэм ушэгъэгъуазэ. Ошбогу мазэу (синодическэ мазэу) чэщ-мэфэ 29,53-рэ хуэрэм нэлуасэ уфашы. Гуыцлэу «календары» латиньбзэу «календ» зыфилорэм кытектыгъ. Ащ кыкыгъэр «мазэм иапэрэ маф».

Ошбогу мазэмрэ тропикэ ильэсымрэ чэщ-мэфэ псаухэр арылхъэп ыкыи зэтэфэхэрэп. Ащ кыыхэклэу лъэхъэнэ зэфэшхьафхэм цыф лъэпкэ зэфэмьдэхэм зэхагъэуцуагъэх календархэр. Ошбогу мазэ календархэр тропикэ ильэсым епхыгъэх. Мазэ-тыгъэ календархэм альапсэр ахэм яуахътэр арых.

Ошбогу мазэ календарым ильэс мазэ 12, имазэхэм мэфэ 29-рэ зырызхэр арылхы. Ар джыри араб хэгъэгъум ащыш-

хэм агъэфедэ. Мазэм иль мэфэ пчъагъэр мы календарым зэрехъокых мазэм иапэрэ мафэ ошбогу мазэклар кызыщыкыгъэм тыригъафэзэ. Ильэсыр зыфэдизыр чэщ-мэфэ 354-рэ е 355-рэ. Нэмыклэу кэплон хуэм, ар тыгъэ ильэсым нахыи чэщ-мэфэ 10-клэ нахыи кыау.

Мазэ-тыгъэ календархэр арых нахы тэрзэу алыгъэхэр. Ахэм афэдэхэр Ижырэ Грецием апэу шаштагъэх. (Ар тирэ ыпэклэ ильэс миным икхъэгъаплэхэм адэжъ). Ильэсыр мазэ 12-у гошыгъэ, календарь мазэри ошбогу мазэри зэтырагъафэ цыгъэх.

Тыгъэ календархэр Ижырэ Мысырым тирэ ыпэклэ кыищегъагъэх. Мысыр цыф гъэсагъэхэм гу лъатагъ бэдзэ-огъур, мафэм анахы икыхъагъур кызыщысырэм, нэфылгъэ жъагъоу Сириус зэрэпхыгъэм. Етлани агъэунафыгъ а жъагъор зышальгъурэм псыхъоу Нил икыуыгъо зэрэтефэрэр. Нил кызызериурэм Мысырым шыпсэухэрэмклэ мэхъанэшхо илагъ, лэжыгъэу кыахыжыкыштыр ащ епхыгъагъ. Сириус жъагъор кызылгъагъорэм лъыплгъэхэ ильэсыр зыфэдизыр агъэунафыгъ, апэу чэщ-мэфэ 360-рэ, ащ ыуж 365-рэ зэрэхуэрэр кыа-шлагъ. Джахэм атегъэпсыкыгъэу календарь зэхагъэуцуагъ.

Ильэсыр мазэ 12-у, мазэхэр мэфэ 30 зырызыхуу алыгъагъ. Ильэсыр лъэхъанишхуу, мазэ плырыпллэу ашыгъ. Ахэр Нил кызыурэ, лэжыгъэр зыщы-халхъэрэ ыкыи зыщылуахы-жырэ лъэхъаныгъэх.

Календарым зэхъокыныгъэхэр фашыхуу, зэтемыфэныгъэхэр илэхуу, зэхэлгъэшхуагъэу лъэхъанхэр кыыхэкыгъэх. Гуыцлэу пае, лэжыгъэ лухыжыгъохэр кымэфэ мазэхэм атефэу уахътэр хуыгъэх. Ащ епхыгъэу тирэ ыпэклэ я 46-рэ ильэсым календарым зэхъокыныгъэхэр фишыгъэх римскэ кыралыгъо лэфышлэхуу ыкыи дзэпащэу Юлий Цезарь. А календарэу «юлианскэклэ» зэджагъэхэр ары стиликлэу клорэр. А григорианскэ календарыр Европэм икыралыгъохэм я XVI — XVII-рэ лгъэшхуу аштагъ. Тихэгъэу ащ зытэхъагъэр 1918-рэ ильэсыр ары. А ильэсым Советскэ правительствэм идекретклэ мазэем и 1-м ычпылэ и 14-р ильэсым икхъаплэ ашыгъ. Сыда плэмэ юлианскэ ыкыи григорианскэ календархэр 1918-рэ ильэсым ехуыллэу зэрэтектыхыгъэхэр мэфэ 13.

Календарымклэ ильэс егъэжыгъур кызырэгъурылштыр гъэуцугъэу, ззэгъыныгъэ-зэ-

дегъэштэн лэфыгъоу шыт. Нахыпэм хэгъэгу залэмэ ильэсыклэр гъэтхэпэм и 25-м е тыгъэгъазэм и 25-м рагъажы-щтыгъ. Джыри ислэм диныр зышалагъ быслымэн кыралыгъохэм ащыщхэм яилгъэ-сыклэхэр кызыщегъэхэрэр нэмыклэ уахътэх. Адыгэхэм гъэрэ кырэ зыщызэхэкырэ уахътэр гъэтхэпэм и 21-м ильэсыклэу хагъэунафыкыштыгъэу игугъу ашы. Ар мы ильэс зытлущхэм Мыекъуапэ гу-шлуагъоклэ щыхагъэунафыклэу аублагъ.

Календарыр мазэ 12 ыкыи тхымафэр мэфэ 7 зэрэхуэрэр астрономием кыпкыры-кыгъэх, ахэр, шэны зэрафэ-хуыгъэу, джы кызынэсыгъэми цыфхэм ахэлъ. Дунаим кыи-щыхуэр тхымакылагъохэр — заохэр, узхэр, гъаблэр, огъур, оялэр, чыгъэшхор, осышхор, псыкыуныр, нэмыкхэри високоснэ ильэсым епхыгъэхуу цыфхэм кызырэлшхуэрэр астрономием щегъэзые.

Гукъау нахы мышлэми, хуыгъэ-шлгъэ дэй горэ кызыхуы-клэ, е унагъом насыпнчъагъэ кыхуыллэу кызыыхэкыклэ, ахэр високоснэ ильэсым епхыгъэу ыкыи илажыу зэралорэ шлош-хуыныгъэ пхэнджыр непэ кызынэсыгъэм цыф лъэпкэ пстэ-умэ ахэлъ. «Мы високоснэ

ильэс бетэмалэр зэ икыгъэмэ зыдгъэпсэфыжыныгъи. Мы-гъо ар», — алозэ бэрэ рэгъуш-лэх. Ау кыэлогъэн фаер ахэр зы-кли високоснэ ильэсым зэрэ-мыпхыгъэхэр, зэрэмытэрэхэр ары. Гуыцлэу пае, мы ильэсэу тызыхъэти мэищ пыкыгъах, а уахътэм кыкылоу цыф шла-гъохуу, лы цырылохуу дунаим ехыжыгъэр маклэп. Арышгъ, а тхымакылагъохэм анахы лаехэ-ри мывисокоснэ ильэсхэми кыхъуу ыкыи кыыхэкын ыльэ-кышты.

Зэрагъэунафыгъэу, ильэси-пллым кыкылоу охътэ лыеу кылыгъэр зэхэгъэхъожыгъэу чэщ-зымафэ мэхуыш, тропи-кэ ильэс лъэхъаным календа-рыр зэрэтефэжыкыштым пае а ильэсым високоснэклэ еджэх. Нэмыклэу кэплон хуэмэ, ильэсипллэу пэпчэ ащ тытэхъэ-зэ тэпсэу. Гуыцлэу пае, мары 2012-рэ ильэсыр високоснэ. Джащ фэдэу 2016-р, 2020-р, 2024-р ыкыи ащ ильэсипллыккэ кыкылгъагъохэр високоснэ ильэсых.

Зилоф мыдгъухэр мазэем и 29-м кыхуыгъэ цыфхэр арых. Ащ фэдэу шылэр маклэп. Ахэм кызыхуыгъэ мафэр ильэ-сипллым зэ нылэп зэрэхагъэ-унафыкыгъэр.

ШЫМЫГЪЭХУ
Мурат.

«УимыкI, уимыс, уисэу сыкIимыгъэхъажь»

(Лакъыр дIотэжъ)

Чылэ пэпчэ шхэн-кыоп-цлэху хуыгъэ тхымакыкэ горэ-хэр дэсых: «Алуагъ, ашлагъ, кыаложыгъ» язэрэгъагозэ апы-тхыхъажьхуу. Тэ тикъуаджэ-кли тил джащ фэдэ унагъо.

Курынэрэ (пшгъэшхъэеу шлуцлэ шхъэхъураем джары янэ зэреджэщтыгъэр, нэмыклэ ыцлагъэу зэхэсхыгъэп), Лэлэж-рэ (ари янэ ыкуашхо зыхъокы-гъэ клэлэхуыгъ), «зэфэмьдэ зэд-дэшхорэп, зэмышхогъу зэдэу-джырэп» зэралоу, анахы зэфэдэ цыф кылыфжыкыныгъэп, Тхъэми ар ымышлэ хуыныгъа, зэригъэгъотыгъэх. Пури лэжы-кложыгъэх. Колхозхэр зышэ-лэхэм апэдэдэ хагъэзыхъэхи, кыыхэмыкыжыкышхуэзэ, хэгъэгури, зыхъыгъэхэри зэбгы-рызыжыгъэх. Ау мо нэбгыри-тлэм уахътэр кыашхъасы, Тхъэр кыафэсакыс фэдэу кы-халэщтыгъэп, ахэкыштыгъэп. Джа зэгорэм зэ зысакъо плэ-гъугъэхуу шытыгъэхэм зыгъе-тыгъэ кыабзэхуу, нэчлэгъудзэ шлуцлабзэхуу, тинэжъ «мы Куринэ гушэ фэдэу тыгъэм ыжъэпагъэ шылэпштын» зэри-лоштыгъэу адрэ тигъунэгъу нэнэжъми «ащыгъум Лэлэж ащ кыдалафыгъэу шлуцла-бзэш игъэгъус», — ыломэ, щхызэ, ягъэпсыклэ-шыклэ, ялэ-жыкыкэ-псэуклэ тлэкы-шбокы-хэр кыаралуалэхуу сэри зэхэ-схыжыгъэ, мыклэлэжыгъэ-хэми, тлэмэ ашхъашхууи си-плвагъ.

Чыиф унэжэ цыкыу гори, мэли, чэти ялагъэх. Нэф зы-шгъэу чэщ зыхуэрэм азыфагу лэфымклэ хуыпхыгъэх, кыурт-шырт мыхуыжыкыр яшагъужэ пырацэ кыдэлукъу, ренэу зы-горэ лымыи шъузыми ашлэ-щтыгъэ.

Ау ямылагъэр, сызэрэгъу-рэмклэ, шэны. лаеу зэхъоны-щтыгъэх, зыщыхъэщтыгъэх, зэ-заощтыгъэх. Ихыыл-лыщы-щышхо зэрямылжыми иягъэ кыахыштыгъ. Зыгу кыпфэ-мыгъурэм ушлелофышты, щхы-нышъ, ежъэжышты! Куринэрэ Лэлэжэрэ мыскъарэ мы ашлы-рэ залэмэ сыдклэ кыахъына, етлани ежъ цыфыи пэпчэи цлэ зыфэшлыжыба. Мо тхымы-кытлэм, гу лъаытахуу, де-лэшхо, шэлэблэшхор атыраш-тагъэу локлэ ауж итыгъэх. Зи-калош шырыкыум тлэкы кы-тепкырэм, «Лэлэжэ икалоша сэлэ мы пшыгъыр?» — ралоти, лы куп зэхэтыр тхъэжыу щхыштыгъ. Куринэжэ икылэ-шхуыгъи кыуаджэм ордэу дэ-лыгъ: гъунэгъухэм янысаклэ зымыгъэулэу тэхъон-клэлын кыаумэ ыгыкы фэдэу ышлэ кызышпелэм, «Куринэ ыш-пхыуи хуон ахэм кыафаша-гъэр» — алуи рахыжыи, нысэм игуашэ ыпсэ хагъэлэжыгъ.

— А нысэ, сыдэу шхончъа-нынэ мы пылгъагъэхэр? — фэ-сакыпэу гошэ лушым ныса-клэм рилокыгъ.

Адрэр гумэкыгъахэп:

— А мам, умыгумэклэ мыщ фэдизэу, зычъэпхыжыкыкэ, мары плэгъун, фыжыкыбзэ ху-

жыштых, — кызырэрэло-жыгъэр непэ кызынэсыгъэм ащыгъушхэрэп. «Ащ Куринэ кыуыгъэшхъэжыныклэ сенэ-гъуе», — алогъагъ.

Куринэ тхымакыкэ Лэлэжэ зэришагъэр кылотэжыныр икысагъ:

— Моу тызыхъаблэ, тызы-мышхъаблэ, зы кыгъэзэгъурэ, етлани зы гъогурэ тазыфагоу тыпсэуштыгъ. А мафэм хъа-джакло сыкыкыжыкыу, натрыф плэстэпхъэ хъаджыгъэ формэр сыгъэу, Лэлэжэ джэджэ, пы-тэу, пытэу теуцозэ, ылэхэр ыдзыхъэзэ кыаглоу зысэлгъ-гъум, тлэкы сыкышты, сы-бзылфыгъэба (ылоштыгъэ гуш) сыкыуцугъ. Занклэу сы-мыплгъэу, сытхыгъэзэгъыба сэри, нэлэклэ сыфычлэпты. Ау ежыр гузажыоштыгъэти, блэкыгъ. Ау кыыгъэзэгъыи кысэушхыгъ:

— Эй, Къарэ, ори мы чылэм удэса?

— «Сыдэс адэ» слуи, — сы-фылушхуыкыгъ. Етлани... — укыташхуэзэ Куринэ шигъэты-жыштыгъ.

Ау кыбар фалэхэр тебанэщ-тыгъэх:

— Мыдэ кыемыгъапшхуу удэклонэу зэрэхуыгъэр кыало!

— Ашъу, мэфэ реным губ-

гъом сыщыпкылагъэу, слъакъо зэрынэзэ ерагъэу тиунэ сыкы-сыжыгъэу, шлуанэри шагум дэдзэжыгъо симыфагъэу Лэ-лэжэ сакыбклэ кыкыи, сыкы-кыгъэштагъ ыкыи, ылэ стамэ кытырильхыи, «Курин, икыун уанэ иунэ узэрысыгъэр, ишай стыр узэрешхуагъэр. Некло джы саджэ, укысфэсакышты, усипшхышхышты, нэмыкышты» зелом, сыкыкыти, ыуж сыхыи сыдэклауагъ.

Арэу кыычлэкыи Лэлэжэ ыгу мышлэ зыхуыкы, зэрэчы-лэу кыыгъаджэу, «мо лъэкъо стхэгъэжэ, сэлэшхожыкы сэлэ нэмыклэ лыгъэ кызыхыгъафэу ыцэныгъа? — ылозэ зыкы-риутэкыжыкыштыгъэр. — Сы-дэу сынасыпнчъа сэ, — кы-пидзэщтыгъ, — «некло» зэ-реслоу лэжыкы кызыдачъи, сы-унэхуыгъ», — ылоты, Лэлэжэ куоштыгъэ.

Курины кыпэлэжыжы-щтыгъ: «Модэ, модэ мор! — ылоштыгъ, — ош пае сыкы-кылогъагъ пшлошлэ, унагъо сшлэнэу сыкыкылауагъ нахы!» Зэхэзыхуэрэм «ащ нахы тэрэз цыф ымыложыны» алоу, щхыр кыауиутыштыгъ. Джащыгъум Куринэ ечъахъэти, гыкыгъэу пылаги, шыуан зышлэм илэи ритэкыуштыгъэх. «Сэкложы,

улымы сыкышхъэжы!» — ылозэ ари куоштыгъэ, пхъэнкып-хъэклэ лым еоштыгъэ, Лэлэжэ лъхъэнчэ зэдэбыгъ, Куринэ бзылфыгъэ кыорэкъошагъ, кыкылаеу кыгъагъэ.

Лэлэжэ зыдэкложыны ымы-шлэжыи ышлыштыгъэ. Чэт-кыурти чэтжыкыи ышыпы-жыкыи, чымэтэ пчъагъэу янэ дэжэ кложыштыгъэ. Адырэ гу-щэри пчъэштыгъэ:

— А си Курин, мы кып-лэжыгъэ хъажы-быжхъэм анахышлуыгъэба зы сабыи пыгъэу укыкыложыгъэмэ.

Куринэ губжым зэшлуитхъэу, «ушлэф гъэшлэгъон, о нан, тэ кысэбгъэхышты сэ щымылэр. «Даклу, даклу» плэзэ, анахы тхы-макыкэ Лэлэжымы сыдэбгъэ-кылауагъ», — ылоты, янэ тэху-плэщтыгъэ.

Чэщ-зымафэ темышлэу етлани, Лэлэжэ кызысыти, «моу кло сыуагъэ!» ылозэ, Куринэ чэ-мым фэдэу ыпэ ригъэзыхъэти, ыфыжыштыгъ. Аужыпкыэм, Куринэрэ Лэлэжэрэ ячэубгъу еклокырэ лъэстгъоум джы кызынэсыгъэм «Лэлэжэрэ Ку-ринэрэ ягъоужыкыи» рало, джа-рэу укыкышхы зэщызыр рыкы-кырыкыложымы пхыритхуи ыхъокылауагъ.

А уахътэм зы унэгъо зэмы-зэгъэ закъо чылэм кыдыкы-мэ дэхъащхэн хуыштыгъэ, ау джырэ лъэхъан — непэ зэрэ-щэх, неущ зэрэтушхыжыкыи. Кыашлэ джы, хэта нахы шхэ-ныр? Зигугъу тшлыжыкырэ Ку-ринэрэ Лэлэжэрэ яшылэклагъэр ара е непэрэ ныбжыкыкэ совре-меннэхэм якъэмылотэпэгъэ псэуклэ-гъэпсыкыла? Ау тхы-макыкэ икыбарба сыдигъуи дэхъащхэн хуыжыкырэ?

ДЗЭУКЪОЖЪ Нурмет.

ТЕАТРЭМРЭ СПЕКТАКЛЭХЭМРЭ

ТЕАТРЭМРЭ СПЕКТАКЛЭХЭМРЭ

ТЕАТРЭМРЭ СПЕКТАКЛЭХЭМРЭ

Зиусхьяаныр орэпсэу! Тэри...

Адыгэ Республикэм и Лъэпкь театрэу Цэй Ибра-хымэ ыцлэ зыхьырэм спектаклэу «Зиусхьяаныр орэпсэу!» зыфиорэр мэлылфэгъу мазэм и 5-м апэрэу Мыекъуапэ кышигьэлъэгъошт. Хьунэго Саидэ ипьесэ техыгъэу зыгъэуцугъэр режиссерэу, Къалмыкым изаслуженнэ артистэу Хьакъуй Аслъан.

Тэри...

Философие гупшысэ зыхэлъ спектаклэр шылэныгъэм кытегушылэ. Тхаклоу Хьунэго Саидэ кызырэрэтиуагъэу, адыгэ шэн-хабзэхэм афэгъэхьыгъэп. Хэгъэгу зэфэшъхьафмэ ащылъэгъурэ зеклуаклэхэр спектаклэм кьелуагъэх. Сэмэркьэу зыхэлъ кьэбархэм сценэр «ябгъэушлэ» мыхъухэшгъэу С. Хьунагом елгытэ. Сэмэркьэу гъулыгъэ горэм укыфилэтын, зэгъэпшэнхэр уигъэшлэнхэ фаеу ащ кыти-

лофыр зытетыр кыгурэлуа? Ылгъэпшынэнхэм фэхъазыра?

Упчлэхэм яджэуапхэм тягупшысэзэ, зиусхьяаныр агъашлоу, дэгъоу фэпцэрхьэхэу купхэр тэлъэгъух, спектаклэр гуклэ зыхэтэщэ. Артистхэм рольхэр кызырэрэу тылгыплъэнэу игъо тефэ...

Хьакъуй Андзауррэ Джолэкъо Рэщыдэрэ ярольхэмклэ сэмэркьэу дехъыхых, ащ даклоу, зыкьагъэшгъыпкьэжы ашлэигоу

луагъ. Комедием диштэрэ кьэ-шлэнхэм цыфыр алу, шылэныгъэм фагъасэ.

Спектаклэм узыгъэщыхини, акъыл зыхэпхышт гушылэ шы-зэхэпхыштых.

— Къобэ-бжъабэ шъушлэ-жъэу хэты ыпашъхэ шъуригъэ-хъащт, — пшгъашгэм ело хъуль-фэгъэм афэгъэхьыгъэу.

Зиусхьяаным орэд кыфаю, еубзэх, кыдеушъэкых.

— Оры мыхъугъэмэ, джырэ нэс тишъуатэ азыштыгъэ, — зи-усхьяаным рало.

Зэрэхурэмклэ, шыпкьэныгъэр ахэлъэу псэухэрэп, мэтыгъох. Ар зиусхьяаным елэгъэу,

орэд кьаю. Даур Жаннэрэ Джымэ Заремэрэ якъэшъуаклэки, хъульфыгъэхэм аралорэмкни джырэ уахътэ кыпкьырыкыхэу плыгъэ хъушт. З. Джымэм ирольк-лэ пшгъэшгъэ ныбжыккэм ыма-къэ кызырэрэуиыхырэми уапэклэ уегъаплъэ, гум ебгъаштэ пшлэ-игъом улъэху.

Ахъмэт Артур, Ацумыжъ Тембот, Тхьаркьохъо Теуцожъ, Нэхэе Адам — ахэр кьашлырэ рольхэмклэ зыкни зэфэмыдэхэу тэлъыгъэми, спектаклэм уеплыгъэ артист пэпчъ зыкыгъэуиыхыным пае амалэу кыгъотырэмэ уналэ атеодзэ. Т. Ацумыжъым ишхы-пэ шъабэ уеумэхъы. Т. Тхьар-

кьаухьор итеплъэклэ рэхъат, пхъэ-шагъэ хэлъэуи кыпшъэху. А. Нэ-хаир бгъэшлэ, улъыплъэн фаеу уахътэ кыхэккы. А. Ахъмэтым изеклоклэ-шыккэхэмклэ ролым гупшысэу хэлъыр шылэныгъэм кырепхы.

Артистыр артист зышлырэр псэ зыпыт ролыр ары. Театрэм ирежиссер шъхьалэу Кукэнэ Мурати, спектаклэм ирежиссерэу Хьакъуй Аслъани артистхэр агъэ-гъуазэхэ ашлэигоу яушгъыныху тырихьыллагъ. Ролыр кызылуп-хыным фэшл гуклэ ухэхъан, спек-таклэм икууплэ ухэуцон фаеу па-щэхэм алыгътэ. Образым псын-клэщэу кыыхэккыжырэ артис-тым ролыр пкыырыхъагъэу плы-тэнэу хьурэп.

Композиторэу Хьаклэко Алыи, цыгъынхэмклэ сурэтышлэу Даур Людмилэ, кьашъохэмклэ япашъэ Исупэ Аслъан, сурэтышлэу Сихъу Рэмэзан, нэмыкхэу спектаклэм Иоф дэзышлэ-гъэмэ маклэп кьадэхъугъэр. Аужырэ уплъэккунхэм тэри талгыплъагъ, адыгабзэккэ клорэ спектаклэм урысыб-зэккни уедэлун плъэккышт.

Зиусхьяаныр зэрэпсэурэр ззыгъэлъэгъу зышлэигоу-хэр АР-м и Лъэпкь театрэу Цэй Ибрахымэ ыцлэ зы-хьырэм зэхэщаклохэм ра-гъэблагъэх. Спектаклэр мэлылфэгъу мазэм и 5 — 6-м кьагъэлъэгъошт. Сы-хьатыр 18.30-м аублэшт.

БОКС. ЮФО-м ИЗЭНЭКЪОКЪУ

Урысыем и Кьыблэ шьолъыр боксымккэ изэнэкъокъу Туапсэ шыклуагъ. Илъэс 17—18 зыныбжхэр апэрэ чыплэхэм афэбэ-нагъэх. Урысыем иныбжыккэхэм яккэу зэлуклэгъухэу гъэмафэм Кемерово шызэхэщэштхэм ахэлэжъэнхэу фитыныгъэ кьыдзэ-хыгъэмэ Адыгеим ибоксеритлу ащыц.

Клуачлэр, кьулайныгъэр кызыфагъэ-федэхэзэ, боксери 120-рз фэдиз зэнэкъо-кьугъ. Адыгэ Республикэм и ШВСМ ыкни СДЮШОР-1-м зашызыгъэсэрэ Вос-камян Карленрэ Александр Финкрэ ящэ-нэрэ чыплэхэр кьафагъэшъошагъэх.

К. Воскамян, кг 60, Краснодар краимрэ Астрахань хэкумрэ ябоксерхэм атеклуагъ. Ростов хэкум испортсменэу, дунэе зэ-луклэгъухэм медальхэр кьащыдзыхыгъэ Владислав Агрбэрэ К. Воскамянрэ финал-ныкьом шызэлуклагъэх. Зэнэкъокъур гъэ-

шлэгъонэу клуагъэ, В. Агрбэ игъэретккэ нахь лъэшэу зэрэщытыр зэлуклэгъум кы-шигъэшгъыпкьэжыгъ, теклоныгъэр кьыди-хыгъ.

Александр Финк, кг 75-рз, ящэнэрэ зэрэхъугъэр гъэхъагъэккэ фэтэлъэгъу. Тиспортсменхэр Урысыемрэ Адыгеимрэ язаслу-женнэ тренерэу, АР-м и Парламент иде-путатэу, медалэу «Адыгеим и Щытхъузе-хьэр» кызыфагъэшъошагъэу Владимир Овчинниковым егъасэх.

БАСКЕТБОЛ. АПШЪЭРЭ КУПЫР

Урысыем баскетболымккэ иапшээрэ куп хэлэжъэрэ командэхэу финалныкьом хэфагъэхэр мэлылфэгъу мазэм и 14 — 18-м Мыекъуапэ шызэлуклэштых.

Мыекъуапэ шызэлуклэшт командэхэм гъэзет-еджэхэр ащытэгъэгъуазэх.

1. «Динамо-МГТУ» Мыекъуапэ
2. «Старый Соболь» Н. Тагил
3. «Согдиана-СКИФ» Воронеж
4. «Динамо-Политех» Курск
5. «Родники» Ижевск
6. «Планета-Университет» Ухта.

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТЫЛЪ Нурбий.

Зэхэзышагъэхэр:
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

Кьыдзыгъэккырэ:
Адыгэ Республикэм лъэпкь Иофхэмккэ, Ізкыб кьэралхэм ащыпсэурэ тилъэп-кьэгъухэм адырлэ зэпхыныгъэхэмккэ ыкни кьэбар жъу-гъэм иамалхэмккэ и Комитет
Адресыр: ур.Кре-стьянскэр, 236

Редактор шъхьалэр

ДЭРБЭ ТИМУР

Редакциер зыдэшылэр:
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шъхьалэм иапэрэ
гуадзэр:
52-49-44,
редактор гуадзэр-пшгъэдэккыжэ зы-хьырэ секретарыр:
52-16-77.
E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зышаушыхъаты-гъэр:

Урысые Федерацием хэутын Иофхэмккэ, телерадиокъэтын-хэмккэ ыкни зэлъы-Ізсыккэ амалхэмккэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чыплэ гъэлары-шлэп, зэраушыхъа-тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Гъэзетым кыхиу-тыхэрэм мышгъып-кьагъэу кьахафэ-хэрэмккэ кьэзыт-хыгъэхэм пшгъэдэ-ккыжэ ахы. Къа-тхэхэрэмрэ гъэзе-тым шылажэхэр-рэмрэ яеплгыккэ зэтемыфэн ылгэ-ккышт. Гъэзет-еджэхэм кьыт-фагъэхьырэ тхы-гъэхэр зэхэтфы-хэрэп ыкни кьэ-зытхыгъэхэм аІзккэдгъэхъа-жыхэрэп.

Зышыхаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Пчъагъэр 3508
Индексхэр 52161 52162
Зак. 836

Хэутыным узыккэштхэнэу щыт уахътэр
Сыхъатыр 18.00
Зышыккэштхэгъэх уахътэр
Сыхъатыр 18.00